

СТЕНОГРАМА
засідання Комітету Верховної Ради України
з питань цифрової трансформації
20 серпня 2026 року
Веде засідання голова комітету КРЯЧКО М.В.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, шановні народні депутати, запрошені, ми починаємо наш комітет. Для початку нашого комітету нам потрібно затвердити порядок денний, він був вам надісланий раніше. Тому давайте проголосуємо.

Хто – за? Проти? Утримався? Дякую. Рішення прийнято.

(Шум у залі)

_____. Перевірили його. Дійсно, таке. Ми зараз попросимо технічну службу звернути увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Раз, раз. Краще, краще так.

За відсутності Сергія Ларіна я просив би підрахунок голосів здійснювати Антона Швачка. Дякую.

Так, порядок денний ми з вами затвердили. У нас є одне єдине питання на сьогодні – це про стратегічні напрями, пріоритетні завдання та програму діяльності міністра цифрової трансформації. Тому прошу, вам слово.

ФЕРЧУК О. ... *(Не чути)* нас з командою. Я хотіла би спочатку представити команду, з якою ми сьогодні представимо наш план, а потім розповісти, що саме ми плануємо, як виглядає наша стратегія. Паралельно планую відповісти на ті питання, які, дякую, ви надіслали нам заздалегідь, і будемо готові до дискусії.

На сьогоднішній день зі мною разом заступники. Оля Кревська – заступник міністра, який відповідає за питання європейської інтеграції, заступник Валерія Ткач відповідає... Коваль. Вибачай, я постійно вагаюся, яке правильно. Відповідає за напрямок електронних послуг: Дія, Мрія, портал і публічні електронні послуги. Зайшов Саша Закусило – заступник міністра, який відповідає за реєстри, якість даних, дашборд країни і також один з напрямків дуже важливий – це реформа «Електронний акциз».

Разом з нами директор Директорату телеком-напрямку Тарас Стеценко. Профільний заступник сьогодні у відрядженні, тому Станіслав не з нами. І Наталія Денікеєва – заступник за напрямком Дія.City. Також у Наташі в зоні відповідальності платформа Bravel і ПлейСіті, не сама агенція, бо вона, як ви

знаєте, була передана до Кабінету Міністрів, а полісі-мейкінг за напрямком цього ринку і цього сегменту.

Також рада вас познайомити з Юрієм Баланюком, він приєднався до нашої команди як мій радник по роботі з Верховною Радою. Сподіваюсь, що буде взаємодіяти з вами більше там, де я не буду з якихось причин встигати давати зворотній зв'язок так швидко, як це потрібно.

Я прошу тоді презентацію на екран. І почнемо з наших пріоритетів. Наступний слайд, будь ласка.

За місяць роботи, а, по суті, ми з командою зараз працюємо перший місяць, що ми встигли? Ми зробили перегляд всіх тих проєктів і активностей, які зараз ведуться в рамках і в зоні відповідальності Міністерства цифрової трансформації, і сформували п'ять наших стратегічних цілей. Я зараз їх коротко опишу.

Перша ціль – це розвиток нашої цифрової інфраструктури та її захист. Далі буду на кожному пункті окремо зупинятись, тому зараз дуже коротко.

Друга ціль, вона стосується розвитку умов і екосистеми резидентів Дія.City з ціллю стимулювання, з ціллю розвитку цих індустрій, з ціллю підвищення кількості податкових надходжень, а також утворення нових можливостей для інноваційного бізнесу в рамках цієї спільноти.

Третя наша ціль – це розбудова зручної цифрової держави для громадян. Це наші публічні послуги, які ми надаємо на базі мобільного застосунку «Дія», нашого порталу «Дія», різноманітних програм «Дія» і «Мрії».

А, може, ми можемо поміняти місцями, щоб ближче? Ні, нормально? Добре.

Четверта операційна ціль. Ми хочемо розвивати публічні послуги з великим вмістом і використанням інструментів штучного інтелекту. І тому хотіли би, щоб Україна посіла одне з топ місць в рейтингах світових по готовності до використання штучного інтелекту, по доступності послуг на базі штучного інтелекту в публічному секторі.

П'ята наша операційна ціль. Прискорення цифрового інноваційного розвитку сил безпеки й оборони. Там, по суті, два великих напрямки. Перший – це розвиток і підтримка екосистеми Brave1 і цифровізація всіх процесів, які пов'язані з військовими, військовозобов'язаними і ветеранами. Будемо будувати спільно з іншими міністерствами спільний шлях від військовозобов'язаного, реєстр «Оберіг» і мобільний застосунок «Резерв» до військового реєстру військовослужбовців, і людина, яка в цифровому вигляді як військовослужбовець отримує послуги, до переходу в стан ветерана. Все це, на мій погляд, повинно бути унормовано в цифровому вигляді, щоб

ветерани, які, я сподіваюсь, вони й зараз уже залишають Збройні Сили, переходять у статус ветерана, коли цей процес буде масовим, щоб ми могли у цифровому вигляді достойно зустріти ветеранів, надавати їм послуги в цифровому форматі.

Отакі п'ять пріоритетів. Зараз ми перейдемо до деталей. Єдине, що далі презентація сформована більше на ваших питаннях, а не по пріоритетах. Ми по них пройдемося, потім якщо буде зацікавленість на якомусь пріоритеті зупинитись детальніше, можемо це зробити, будемо готові до дискусії.

Прошу наступний слайд. Перший наш флагманський продукт і ваша зона уваги – це все, що пов'язано з екосистемою Дія. На сьогоднішній день мобільний застосунок, портал і послуги навколо Дії розвиваються найактивніше. В мене теж є, здається. Маємо 24 мільйони користувачів, більше ніж 70 послуг мобільних, більше 200 послуг на порталі. І маємо достатньо амбітну карту по подальшому розвитку послуг.

Прошу наступний слайд. Вибачайте, мілко, да, але у вас були питання по європротоколу, по конкретних послугах. Він планується. Тут я передам слово Валерії. Валерія, можеш, будь ласка, розказати, що найближчим часом ми запускаємо, що в дорозі. І, може, у вас у питання будуть.

_____. Так. Доброго дня. Значить, стосовно мобільного застосунку «Дія». У нас беклог доволі великий, тому що є багато ідей, які треба реалізовувати для того, щоб спрощувати життя наших громадян.

Але найближчий запуск – це в нас, звісно, довгоочікувані послуги для мам, це, якщо всі пам'ятають, це «Ясла», це 7 тисяч до 1-го року, це допомога для незастрахованих жінок. Це була велика проблема з початку року, оскільки послуга надавалася виключно офлайн через Пенсійний фонд України. Ми з Мінсоцом зробили крок вперед для того, щоб спростити життя, і будемо ці послуги надавати онлайн. В нас стартує бета-тестування через буквально тиждень, до кінця серпня. Тому також великий успіх в цьому, хоча довго до цього йшли.

Стосовно європротоколу, в нас майже на фінальному етапі вже розробка і тому стартуємо, наше бета-тестування також на початку вересня, середина вересня. Будемо дивитися відповідно на фідбек користувачів.

Якщо говорити про... Просто, щоб не проходитися по кожній послугі, я думаю, що можемо, я можу коротко охарактеризувати сфери, на які ми будемо фокусуватися ці пів року і наступні пів року. Це, звісно, послуги для водіїв, це послуги соціальні, коли ми говоримо про різні підтримки, тим паче зараз попереду осінній сезон і, як ми знаємо, часто ініціюються нові програми підтримки, тому ми також готові і нові послуги реалізовувати

спільно з Міністерством соціальної політики та іншими міністерствами, які будуть ініціювати такі продукти.

Також в нас в фокусі – це блок ветеранських послуг. Ми тут плідно співпрацюємо з Міністерством ветеранів. Зараз очікуємо від них також фідбек по тих запущених проєктах, які ми ініціювати з попереднім урядом. Тому тут очікуємо від них фідбек і будемо далі рухатися по нашій roadmap.

Стосовно інших послуг, ми також працюємо з Міністерством економіки проєкту «Обрій». В нас є декілька послуг вже в roadmap, це звільнення з роботи на ТОТ, гранти на навчання. Зараз ці послуги перебувають на етапі бета-тестування, як тільки вони дотестуються, ми зможемо їх відкрити для всіх користувачів.

Звісно, у нашому фокусі також медичний профіль. Це сервіс, який дозволить громадянам України побачити свого сімейного лікаря, перепідписати договір, подивитися потім електронні рецепти, тобто повністю спростити взаємодії в цій сфері, тому що ми бачимо, що є фідбек від громадян, що незручно, незрозуміло, деякі люди взагалі не знають свого сімейного лікаря, на жаль. Тому це дасть якраз поштовх громадянам з цим ознайомитися.

Також великий блок, на якому я би хотіла зосередити увагу, - це іноземці, тому що бачимо проблеми з тим, що по суті працездатного населення, яке готове працювати, його стає менше. Очевидно, є вже компанії, які залучають іноземців для того, щоб на деякий фронт робіт їх залучати, також бачимо активність з боку Міністерства оборони для залучення іноземців для військ. Тому нам потрібно також спростити цю взаємодію, коли у нас іноземці приїжджають в Україну, їм тут треба жити, отримувати послуги і так далі. Раніше у нас цей проєкт був окремо виділений як uResidency, але ми провели такий пілот, побачили певний ряд проблем і довгий час очікування, коли людина стає резидентом. Тому ми зараз опрацьовуємо питання зі всіма стейкхолдерами для того, щоб цей процес був набагато швидший.

Але основна ідея яка? Що в Дії іноземець вже може скористатись послугами, ідентифікувати за паспортом, зараз це доступно за методом ІСАО, коли біометричний паспорт ми можемо з точністю верифікувати, що це дійсно та особа, яка хоче зайти в застосунок. І надалі ми зможемо надавати можливість формувати електронний підпис, замовляти послуги і тут же буде score послуг розширюватись в залежності від запиту інших органів. Це може бути і електронне працевлаштування, і різні послуги, купівля квитків, якщо це потрібно, і, звісно, ми готові далі рухатися для того, щоб цей процес був пов'язаний безпосередньо з поповненням наших військ для того, щоб захищати нашу країну.

Тут є багато інших послуг. Я думаю, що по кожній послугі не варто, нема сенсу концентруватися. Якщо є по цьому блоку питання, готова відповісти. Будь ласка.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Прошу, Володимир.

АР'ЄВ В.І. У мене є питання саме щодо іноземців, тому що відбувалися неодноразово історії, коли іноземці, які приїжджають, вони навіть не в курсі про те, що там вони могли перевищити швидкість, отримали штраф, і це стосувалося багатьох волонтерів, доводилося втручатися, коли ДМСУ ставила їм заборону на в'їзд на 5 років. Тобто за те, що вони не сплатили штраф, хоча везуть там гуманітарну допомогу, військову в тому числі, їх позбавляли права в'їзду в Україну на 5 років. Там потрібно так само і послуги для іноземців, які просто в'їжджають в Україну на тимчасовому... тимчасовий характер.

Тобто коли ви зможете адаптувати застосунок для тих, хто в'їжджає, особливо на власному транспорті, а також для тих, хто отримає потім тут вид на проживання, щоб вони повноцінно користувалися всіма послугами. Коли це буде?

_____. Дуже дякую за запитання.

З приводу посвідок, так, це також один із фокусів наших, які ми би хотіли ініціювати. Отримання посвідок як на постійне та тимчасове проживання в Україні, тому що зараз цей процес виключно офлайн і багато людей стикаються з труднощами в отриманні цих документів. Стосовно, коли буде от те, що ви пропонуєте, так, це...

ФЕРЧУК О. Давай ми візьмемо це в аналіз, добре? Зараз в гаджар ми не бачимо цього сервісу. Ми взяли до уваги ваш коментар, повернемося з нашим баченням і тоді можемо обговорити терміни.

_____. І тут хотіла б зауважити, що при аналізі треба залучити Міністерство внутрішніх справ, тому що стосовно штрафів, перевищення швидкості і різних порушень правил дорожнього руху має бути також в їх системах для того, щоб ми могли цю інформацію передавати, відображати і комплексно надавати такі послуги.

АР'ЄВ В.І. Йдеться про те, що іноземець, який в'їжджає в Україну, має бути попереджений для того, що в нього є можливість зареєструватися зі

своїм паспортом і тимчасово хоча б зареєструватися, або на довший час. Просто увійти у систему з паспортом і автомобілем, на якому він в'їжджає, бо штрафи приходять на автомобілі. Ну, і відповідно вже потім вони ж визначають за номером, хто в'їхав. Це вже МВС в координації з ДМСУ, вони роблять. ДПСУ, точніше.

_____. (Не чути)

АР'ЄВ В.І. Куди?

_____. В Європу.

АР'ЄВ В.І. Та ні, ніхто не відправляє. По факту виявляється таке, що вони в'їжджають в Україну, не знаючи взагалі про жодні штрафи, тому що їх випускають, в ДПСУ немає бази даних, яка би могла. Вони не мають жодних терміналів на кордоні для того, щоб можна було сплатити штрафи або перевірити на наявність штрафів. Тобто для іноземців така послуга, в принципі, недоступна. А потім, коли вони в'їжджають в Україну, опиняються у ситуації, що вони отримали заборону на в'їзд на наступні 5 років, що передбачено законодавством, через те, що в них не сплачений штраф.

Потім йдеться про величезну кількість людей, які задіяні в тому, щоб цю заборону зняти, коли штрафів, наприклад, там на 700 гривень, а людей задіяно там просто море, і в тому числі людино-годин, для того, щоб все зняти. Абсолютно дурна ситуація. І якщо попереджати іноземців у тому числі про те, що у вас є можливість отримувати такі послуги, да, і перевіряти себе, чи у вас є штрафи, для того, щоб можна було сплатити це онлайн, то це було би добре, бо це реальна проблема. Я займався такими проблемами кілька разів, і це було дійсно дуже багато зусиль витрачено. Вони всі вирішилися, але зусиль було море.

_____. Володимир, тут я як автор цього закону ще в минулому скликанні про фотофіксацію і відповідальність власника, там же КУпАП, він говорить, що іноземцям, які в'їжджають в Україну, їм ця постанова має бути вручена під час їх виїзду за кордон. Якщо це не працює, то, звісно, звісно, да, тут... Ну, тут не Мінцифри, це ж просто треба, щоби поліція передавала прикордонникам, прикордонники вручали цю постанову при виїзді.

_____. Це не... не претензія, це пропозиція для полегшення життя, тобто щоб люди, які приїжджають в Україну в цей час, вони приїжджають не просто навіть як туристи. Навіть ... *(Не чути)*

_____. Ну, тут проблема з іноземцями і проблема з тим, хто зареєстрований на тимчасово окупованих територіях, це дійсно. Тому що куди надсилати? Неможливо повідомлення про вручення туди відправити, на...

ФЕРЧУК О. Колеги, беремо це як пропозицію для аналізу і повернемося. Дякую.

Наступний слайд, будь ласка. Тут структурні комплексні...

_____. Да, тут комплексні зміни, те, що стосується застосунку. Знову ж таки, тут великий фокус на іноземців, тому що нам потрібно зробити повну локалізацію застосунку для того, щоб на англійській мові іноземці могли розуміти, як їм користуватися, і це велика архітектурна задача. А також ми працюємо над оновленням дизайну всіх розділів. Тому що об'єктивно за стільки років у нас з'явилося багато дуже функціоналу. І нам навіть потрібно для зручності пошуку різних послуг, нам потрібно змінювати дизайн, в тому числі підлаштовувати його і адаптувати для цифрової інклюзії, для того, щоб наші ветерани могли, і люди з інвалідністю могли безперешкодно їм користуватися.

Ну, і також, звісно, у нас фокус – це штучний інтелект, нам потрібно уніфікувати і помічника, який буде працювати для двох платформ: і для мобільного застосунку, і для порталу. Тобто, по суті, куди б людина не зайшла, на портал або в застосунок, AI має розуміти контекст запитуваної інформації для того, щоб людині було зручно отримувати послуги, вона могла б скористатися і тим чи іншим джерелом. Тому що зараз архітектурно це різні чати. Звісно, ми тестуємо цю технологію, тому вже розуміємо, як вона має бути адаптована в майбутньому. І це для нас велика архітектурна задача.

В мене по цьому слайду все. Якщо немає питань давайте наступне.

Так, ми підійшли до порталу «Дія», тут в нас також є беклог і ті задачі, які ми не робимо у мобільному застосунку, тому що об'єктивно є послуги, які попри інжиніринг вони на багато кроків, і це незручно отримувати у мобільному застосунку, тому тут фокус на вейбі. Але наголошу, є технології, завдяки яким ми в мобільному застосунку забезпечимо безшовний перехід між платформами. Наприклад, якщо послуга доступна виключно на порталі,

людина заходить у мобільний застосунок, вона може побачити цю послугу, натиснути, її авторизує на порталі «Дія», і вже в мобільному адаптованому форматі вона може замовити ці послуги.

Ми тут надалі будемо розширювати функціонал для бізнесу, в тому числі для тих, хто хоче розпочати власну справу спільно з Мінекономіки. Це різні грантові програми, це і гранти на ...сховище, і гранти на власну справу. У нас у вересні має стартувати оновлена програма відповідно для підтримки і ветеранів, їх сімей, і для тих, хто хоче розвиватися і започатковувати бізнес. Це і послуги для ветеранів, це і витяг із ЄДРВВ, і можливість актуалізації даних в реєстрі ветеранів війни. Також блок послуг з Міністерством юстиції. Зокрема, це зміна даних про кінцевих бенефіціарних власників, по закону до 1 січня це має бути реалізовано. Тому тут з Міністерством юстиції працюємо над цим.

І є ще ряд послуг, пов'язаних з реєстрацією нерухомості. У нас наразі це є велика проблема, тому що українці страждають від атак Росії, нерухомість здебільшого не внесена в ДРРП, і тому люди стикаються з цією проблемою вже на етапі, коли треба отримувати відшкодування, а певної інформації в реєстрі немає. Тому з Міністерством юстиції працюємо над тим, щоб спростити, цю можливість, зробити це онлайн. І також можливість формування витягу з ДРРП для того, щоб всі, кому це зараз потрібно, могли це зробити дуже швидко.

Також ми працюємо над послугами у сфері податкової сфери для того, щоб спростити ведення звітності для бізнесу. Тому що багато хочеш користуватися саме Дія, не кабінетом податковим, бо це зручніше. Тому ми зараз адаптуємо для того, щоб всі могли цим скористатися.

І одне з нововведень, яке ми вже зробили, це податкова декларація для отримання податкової знижки. Це якраз для громадян, це не для бізнесу. Тобто в людей, в яких там є іпотека або вони навчають дітей, вони мають право від держави отримувати податкову знижку.

Так, будь ласка.

_____. Сплата податку на нерухомість.

_____. Це наступне про те, що я хочу сказати.

_____. А, є про ,податки ви ще не закінчили.

_____. Да. Це якраз наступне про те, що я хотіла сказати. Да, у нас велика проблема в державі. У нас станом на зараз, за попереднім

розрахунком, є заборгованість на 5 мільярдів гривень українцями, якраз податок на землю, нерухомість і люксові автівки. Здебільшого люди про цю заборгованість можуть навіть не знати. Тому ми в Дія ось якраз на початку вересня реалізуємо можливість перегляду такої заборгованості і швидкої сплати. І в майбутньому, коли буде нараховуватися, це так звана ППР в податковій, людині буде надходити сповіщення про те, що є нарахування і в тебе там 60 днів для сплати. Таким чином ми зможемо, є гіпотеза, що люди посплачують ці штрафи, тому що вони дуже маленькі насправді, і ми поповнимо певну долю бюджету, і, звісно, недопущення в майбутньому накопичення цих боргів.

_____. *(Не чути)*

АР'ЄВ В.І. Це насправді реальна проблема. Рік тому, наприклад, ми три дні намагалися добитися від податкової, щоб вони надали нам квитанції на сплату податків. Тобто не податкова нам надсилала, а ми 3 дні довбали податкову. Це ненормальна історія насправді.

_____. Точно ненормальна. Тому ми з податковою вже фіналізували цей процес і зробимо так, щоб люди дійсно розуміли взагалі на що нараховано. Тому що, на жаль, бачимо випадки, коли людині щось нарахували, вона каже: та у мене такої нерухомості немає, я вже її давно продав, а ви мені нараховуєте податки. Тому якраз це допоможе нам вичистити ці так звані брудні дані, які є у державі, для того, щоб актуалізувати, щоб люди, дійсно, змогли швидко сплатити і не накопичувати заборгованість.

Також ми працюємо спільно з Міноборони над відстрочками для державних службовців, зараз наразі цей процес виглядає складно в тому числі. Чому? Тому що кожні три місяці потрібно переподавати заяву на відстрочки, це одні і ті самі люди здебільшого на державній службі які працюють, і це створює складність в адмініструванні цього процесу. Ми запропонували підхід, за яким відстрочки для державних службовців, оскільки там несе відповідальність безпосередній керівник органу, тобто державний секретар, зробити так само, як і бронювання, тобто державний секретар буде подавати заяву для своїх працівників і отримувати статус, що вони вже є з відстрочками, але це буде під його відповідальність. Тому тут також працюємо.

Стосовно комплексних змін. Це, звісно, e-wallet, європейський гаманець, відповідно до вимог європейської інтеграції і Ukraine Facility ми

маємо забезпечити технічну можливість e-wallet. І ми над цим зараз працюємо в контексті якраз інтеграції з ID.GOV.UA. І говорили вже про уніфікацію «Помічника», і також ми працюємо над дизайном порталу «Дія», у нас дизайн порталу «Дія» не змінювався з 19-го року. І так як портал задумувався з самого початку тільки під надання публічних послуг, він не враховує багато теперішніх функціональностей, оскільки портал «Дія» зараз став для багатьох державних органів як система, там, де вони можуть надавати електронні послуги. Така можливість є саме для тих органів, у яких немає власних ІТ-систем, і по суті їх створення буде тільки дорожчати, їх адміністрування, тому така функціональність є. І якраз за допомогою редизайну ми хочемо розділити ці функціональні можливості для того, щоб контролювати, адмініструвати ролі, права і щоб люди з певними правами могли опрацьовувати ті чи інші послуги. Наприклад, у нас ЦНАПи опрацьовують ці електронні послуги через портал «Дія», у нас Міністерство юстиції опрацьовує заяви там на реєстрацію. Тому тут будемо працювати також і над цим.

В цілому по цьому слайду в мене все. І готова відповісти на питання, якщо є.

ФЕРЧУК О. Наступний напрямок – це штучний інтелект. Ми плануємо багато ресурсів і активності за цим напрямком, і ключовою метрикою, якою хочемо наприкінці 27-го року поміряти ефективність, бачимо дійсно підняття України в рейтинговій готовності до застосування ШІ, зокрема в публічному секторі.

Розробляємо стратегію. Ведемо зараз проєкт по національній мовній моделі з Київстаром. На цьому проєкті плануємо завершити його до кінця поточного року і в січні вже зробити публічну, доступну цю модель. Нам приїхало обладнання на фабрику штучного інтелекту. Ми його змонтували і зараз розпочали перші наші експерименти за напрямком ефективності. Дивимось, які моделі краще працюють в хмарах, які на нашій суверенній інфраструктурі, і готуємось надавати послуги на базі цієї суверенної інфраструктури іншим органам виконавчої влади.

І AI Builder – напрямок, який повинен нам допомогти масово і швидко запускати сервіси на застосунку «Дія» і порталі «Дія», теж в процесі оцінки, дивимось, як будуть працювати ці інструменти.

Наступний слайд, будь ласка. Це детальний roadmap. Можу зупинитись буквально на декільках цікавих речей. Наприклад, на базі штучного інтелекту розробили інструмент, який допомагає пришвидшити процес гармонізації нашого законодавства і європейського. По суті, формує порівняльну

таблицю, і далі експерт-спеціаліст її оглядає і приймає рішення, чи такі рекомендації доцільні, чи ні. Зараз ми це тестуємо з Міністерством енергетики і з Нацбанком. І хочемо далі розповсюдити на всі ЦОВВ, щоб прискорити взагалі євроінтеграційні роботи і готовність документації.

Проходимося по кожному, цікаво? Да, будь ласка.

РУДИК К.О. Будь ласка, як зараз фінансується створення української «селелемки» і який там прогрес? Чого нам очікувати найближчим часом?

ФЕРЧУК О. Це наша спільна робота з компанією «Київстар». Прогрес, я тільки що зазначала, ми в процесі розробки. Розробка розбита на декілька етапів. Кожен етап ми контролюємо і плануємо, що розробка закінчиться до кінця поточного року. В січні плануємо, що модель буде вже публічно доступна, подивимося, чи для всіх, чи буде певний процес, як можна досягти до цієї моделі і отримати можливість її використання.

РУДИК К.О. Київстар тільки спонсорує, а всі права належать державі? Чи там... Яка там взагалі домовленість за ці гроші?

ФЕРЧУК О. Там тільки Київстар, чи в нас є ще гравці, які нам допомагають створювати?

_____. В нас, наразі це Київстар допомагає. Звісно, права всі будуть належати державі.

ФЕРЧУК О. Модель взагалі повинна в кінці стати публічною, в цьому сенс. Вона повна бути доступна тим, хто буде її використовувати для побудови продуктів для використання в українському сегменті.

АР'ЄВ В.І. Я більше використовую не AI, а ШІ українською мовою.

У нас в комітеті почалася робота над розробкою законопроекту, який якраз регулює штучний інтелект. Розкажіть нам про зацікавленість вас як міністра в продовженні цієї роботи і участь міністерства в робочій групі.

ФЕРЧУК О. Стовідсоткова зацікавленість. Якщо придивитися, стратегія ШІ – це середній блок, нижній... І законопроект про ШІ в тому числі – це базові документи, розробка яких обов'язкова для того, щоб індустрія функціонувала. Тут будемо дивитися на європейський досвід. Але будемо дивитися обережно. У нас зараз унікальна ситуація з точки зору

використання штучного інтелекту, бо у нас цей напрямок поки не зарегульований.

Європейські законодавчі акти регулюють цю сферу, я би сказала так, у дуже жорсткий спосіб. І це вже світова думка, що такий спосіб регуляції не пришвидшує розвиток продуктів на базі штучного інтелекту. Тобто це, в принципі, буде складна ситуація для Європейського Союзу. Але ми зобов'язані і будемо цей законопроект розробляти. Якщо у вас є така ініціатива, то нам треба поєднати наші з вами зусилля для того, щоб в ідеалі вийшов спільний продукт і він відповідав потребам індустрії і нашим інтересам.

АР'ЄВ В.І. То, може, тоді визначені вами представники міністерства будуть працювати в робочій групі. Тому що ми вже розробили, і тоді були ті, хто вже працювали. Тоді, можливо, дайте завдання тим, хто вже працював, продовжити цю роботу.

_____. Так, я хочу прокоментувати. Ми є в робочій групі, працюємо, зараз займаємося пороздільно, бо законопроект доволі великий. Тому ми тут максимально в контексті і будемо продовжувати цю роботу для того, щоб якомога швидше прийти до вже... концептуальний документ, який можна далі рухати.

Дякую.

ФЕРЧУК О. Ще питання, колеги?

Наступний слайд, будь ласка. Наступний продукт – Мрія. Це флагманський продукт разом з Міністерством освіти та науки. Активно розвивається, і по ньому маємо активні плати. Майже 4,5 тисячі шкіл на сьогоднішній день підключено. Велика активність як зі сторони жителів, адміністрації шкіл, так і дітей, що навчаються, і батьків.

І на наступному слайді, будь ласка, трохи поговоримо про результати і плани. Валерія, ти хочеш, чи я давай? Добре.

На сьогоднішній день, окрім основного застосунку, розвиваємо два нових напрямки. Один з них – це Мрія.Дошкілля, другий – це послуги на базі штучного інтелекту. Тому розкажу про кожен з них окремо.

Перший напрямок, що бачимо? 4,5 тисячі шкіл, це приблизно 35 відсотків, до 40 відсотків від аудиторії, яку нам треба цим застосунком охопити. Процес впровадження йде активно, школи підключаються. Чим більше шкіл підключається, тим більше позитивного зворотного зв'язку про роботу застосунку, тим, думаємо, нам буде легше рухатися до цифр таких, як

проникнення в 50, 60 відсотків. Розуміємо, що при досягнення цілей у 70 відсотків додавання нових шкіл уже буде мати певну проблематику, але подивимось, які темпи росту у нас будуть передбачатись.

На 27-й рік плануємо 7 тисяч підключених шкіл. І для того, щоб і дітям, і вчителям було зручніше і цікавіше, додаємо нові послуги. Розкажу про послуги на базі штучного інтелекту. Це цілий модуль. Цей модуль, наприклад, уже допомагає дуже швидко формувати розклад для школи з урахуванням обмежень, персональних обмежень, які мають вчителі з урахуванням навантаження на класи з точки зору наявності складних предметів, легких предметів протягом одного робочого дня. Зазвичай адміністратори шкіл зазначають, що тиждень плюс часу у них уходило на формування розкладу. Зараз штучний інтелект формує пропозицію такого розкладу протягом двох годин.

Далі, за допомогою штучного інтелекту формуємо так званий освітній шлях учня, який дозволяє або батькам, або вчителям показати системно за певним предметом або спорідненими предметами, в яких місцях є просідання або так звані освітні втрати у тої чи іншої людини, або у того чи іншого класу. Це дає інформацію батькам або вчителям додаткового щодо підсилення або фокусу уваги за певним напрямком, а для адміністрації школи дає можливість зрозуміти, як системно працює вчитель над тією чи іншою темою, як взагалі йде процес з тим чи іншим класом. Також мріємо, що Міністерство освіти буде системно використовувати ці дані, бо вони агрегуються і за всі школи, які зараз є в системі, і там є можливість виділяти, скажімо так, зони уваги, які, можливо, потребують якихось змін або в програмі, або в підготовці, або в послідовності таких навичок.

Третій напрямок, який уже за допомогою штучного інтелекту почав працювати, - це генерація вчителем індивідуальних тестів. Зрозуміло, коли ти даєш всьому класу однаковий тест, то дуже швидко наші учні знають результати і починають їх копіювати. Штучний інтелект на базі одного тесту, який загрузив вчитель, генерує модифікації цього тесту, для того щоб кожна дитина отримала індивідуальний варіант тесту і не могла, скажімо так, поділитись результатами зі своїми колегами.

Такі інструменти пришвидшують роботу вчителів, зменшують адміністративну навантаження. Хоча зворотній зв'язок, який почали збирати зі шкіл, каже, що не всі школи перейшли повністю у використання цифрових інструментів і деякі школи все ще користуються паперовими процесами, і що ці паперові процеси вимагаються вищими адміністраціями. Зараз перевіряємо, наскільки це відповідає дійсності. І ідеально нам паперовий

трек зменшити або відмінити, для того щоб скоротити час на адміністративні завдання у наших вчителів.

Дошкілля. Дошкілля на сьогоднішній день пілотується в 40 садочках. Це продукт, який сконцентрований на адміністрації дитячих садочків, на, назвемо їх так, вихователями, вчителями і на батьках. Діти не мають, зрозуміло, доступу до цього продукту. Продукт дозволяє дошкільному закладу формувати всі ті ж артефакти: розклад, інформація про дитину, яка в цьому закладі перебуває, інформація щодо її розвитку. Батькам дозволяє бачити, як розвивається дитина, розуміти, які напрямки дитина опановує краще, які напрямки, можливо, потребують більшої уваги дітей.

Плануємо за результатами цього пілоту розширення і на наступний рік запланували доробку функціоналу для дошкілля і з весни наступного року теж його масштабування на заклади дошкільні на території України.

РУДИК К.О. Скажіть, будь ласка, а з якою саме системою, з якою саме «елелемкою» взаємодіє Мрія і Мрія.Дошкілля? У нас було декілька запитів від батьків щодо того як запобігають витoku даних, тому що все-таки одне питання, коли ми захищаємо дорослих, інше питання, коли це надзвичайно чутливі дані про дітей, про їх успіхи/неуспіхи, місцезнаходження і всі дані, які потім можуть бути використані будь-яким чином. Це, дійсно, одна з проблем, коли ми інтегруємо цифрові технології у такі незвичні речі як навчання. Який зараз статус? Тому що ми говорили про це з попередником міністра освіти. Чи є щось, що ми можемо розказати про це людям?

ФЕРЧУК О. Тут важливо зазначити, що «елелемка» або інший інструмент не має доступу до всієї системи. Це архітектурно невірно і ми так не робимо. Він отримує доступ до певної інформації, до екстракту інформації, який ми перевіряємо на відсутність персональних даних.

Також у нас в планах було цю активність продовжувати на своїй фабриці штучного інтелекту, тобто не видавати цю інформацію навіть на зовнішні ресурси. Чи ми переїхали, чи ні, я не пам'ятаю. Валерія, ти не пам'ятаєш?

КОВАЛЬ В. Ні, ми ще... в нас, ми використовуємо гугл, тому стосовно даних, там, дивіться, що стосується взагалі штучного інтелекту, там інформація, яка... джерело виключно... взагалі там немає інформації про дітей. Тобто ми говоримо про те, що є інформація, наприклад, як генерується тест. Тобто в штучний інтелект завантажуються матеріали навчальні, це можуть бути книги, тобто програма, і на основі цього формуються тести. На

зараз штучний інтелект ніяким чином не аналізує ні там навчання, ні дитину, ні тим паче її персональні дані.

РУДИК К.О. Але ж ви сказали, що там буде для кожної дитини формуватися персональна програма і будуть знаходити моменти, де в неї є якісь прогалини.

КОВАЛЬ В. Так, але ці прогалини не в контексті самої конкретної дитини. Тобто беруться якщо дані, то вони деперсоніфіковані. Тобто по суті те, що піддається аналізу, воно поза людиною, поза її особистісними характеристиками.

РУДИК К.О. А в який момент тоді відбувається персоналізація назад цих даних? Тобто добре «елелемка» її обробила, а далі, яким чином вони співставляються з іменами, прізвищами дітей. Це вже викладач робить, чи як це відбувається?

КОВАЛЬ В. Це алгоритм, тобто коли ми говоримо про те, які дії архітектурно відбуваються, можемо окремо показати сам механізм, тому що це ж бізнес-процес, звідки беруться дані, як вони відправляються, як вони потім віддаються назад і як вони зв'язуються з тою чи іншою особою, тобто це відбувається вже на нашій внутрішній архітектурі, і там немає доступу до штучного інтелекту.

РУДИК К.О. Дивіться, я намагаюся зрозуміти, в який момент у нас дані, які обробляє штучний інтелект, інтегруються з даними конкретних дітей?

КОВАЛЬ В. А він тут вже штучний інтелект не залучений. Тобто ви дали задачу, от умовно, є просто оцінки з різних предметів, або по якомусь конкретному уроку. Ви даєте задачу штучному інтелекту проаналізувати, де є, наприклад, в цьому конкретному кейсі, де є прогалини з якогось там уроку, наприклад. Штучний інтелект віддає ці знання вже в систему нашу внутрішню і все, і внутрішня система вже зв'язує цей результат з конкретним ID...

РУДИК К.О. Окей, зрозуміла, тобто це вже відбувається на рівні самої розробки Мрія?

КОВАЛЬ В. Саме так.

РУДИК К.О. Окей, це те, що я від вас...

_____. *(Не чути)*

РУДИК К.О. Звісно, це вже...

_____. *(Не чути)*

КОВАЛЬ В. Зберігається, що саме? Що саме зберігається, результат?

_____. Дані. Дані конкретної дитини, котру ви потім зв'яжете з тим, що вам надав, яку інформацію вам надав штучний інтелект. Воно ж десь зберігається? Цей реєстр десь ведеться? І хто має до нього доступ? Оце основне питання, яке колега задавала.

КОВАЛЬ В. Дивіться...

_____. ...ми вже зрозуміли, що загал обробляється за допомогою штучного інтелекту. І це зрозуміло. Але потім він конкретний даний сценарій повинен зв'язатися з конкретною даною дитиною. Де оце відбувається, на яких серверах, на якому реєстрі і де це зберігається? Оце мені здається, я правильно зрозумів свою колегу, я не можу отримати від вас відповіді, де це зберігається?

ФЕРЧУК О. Колеги, давайте я надам відповідь. Ці дані є персональними даними.

_____. Так.

ФЕРЧУК О. Система «Мрія» захищена і використовує всі потрібні атрибути згідно законодавства для захисту цієї інформації. Де конкретно зберігається ця інформація, якщо це цікаво, давайте ми окремо підготуємо і покажемо вам, як це відбувається. Якщо це зона інтересу, записуємо і забираємо.

_____. То, що для нас ... *(Не чути)*

ФЕРЧУК О. Навіть не прив'язує, повертає назад в систему.

Якщо ми би повернулися на дорожню карту по розвитку продуктів зі штучним інтелектом, то одна із задач, яку ми зараз там вирішуємо, це якраз такий екстрактор, як ми його називаємо, це система, яка перевіряє будь-яку інформацію, яка видається потім в штучний інтелект, на відсутність... абсолютно, персональних даних. Тобто ми побачили, що це важливе і потрібне, і хочемо зробити це як стандартизований інструмент, яким зможемо ділитися і з іншими публічними сервісами для надання такої послуги.

РУДИК К.О. Це критично важливо, особливо, коли це стосується неповнолітніх. Ну, я думаю, що... приймається.

_____. Да, дивіться, ми зробимо окрему зустріч, але у нас там є реєстр (*нерозбірливо*), в якому дані якраз і містяться про дітей, електронні журнали і все решта. Але, звісно, зрозуміли запит, треба більш прозоро показати, як це відбувається, архітектурну модель застосунку «Мрія», ми організуємо окрему зустріч, запросимо всіх, кому цікаво, і розкажемо.

Дякую.

ФЕРЧУК О. По «Мрії» рухаємося далі. Наступний слайд, будь ласка.

Ну, насправді все описали. Якщо по «Мрії» питань нема, наступне ми хотіли розповісти про електронний акциз. Супер! Тоді, Саша, готовий? Чи я? Давай. Тобі в мікрофон треба.

_____. Шановний голову, шановні народні депутати, бачили вашу зацікавленість щодо запровадження системи «еАкциз». На цьому слайді, в принципі, описано, як загалом працює система. Якщо потрібно, я можу це розказати в деталях, або одразу перейти до запитань, які ставились в листі-запрошенні. Як зручніше?

_____. А там є наступний слайд ще.

_____. Розкажіть спершу в деталях, а далі будемо задавати запитання.

_____. Дуже дякую, колеги.

Система «еАкциз» - це так звана система Track and Trace. Вона має дві основні задачі. Вона – перше – забезпечує адміністрування акцизного податку на технічному рівні, так званий перехід до електронної акцизної марки. Основна зміна в тому, що тепер акцизні марки можна друкувати не на комбінаті «Україна», а друкувати може кожний окремий економічний оператор, який займається або виготовленням, або імпортом продукції. Тепер марка має унікальний номер і так званий Data Matrix код – це аналог QR-коду, який можна буде зчитати після запуску системи смартфоном і отримати інформацію, де конкретна пляшка має зараз перебувати, в конкретний момент часу. Це вже якраз Track and Trace. Тобто ця система дозволяє прослідковувати продукцію від або імпорту, або вироблення на заводі; ланцюжок, по якому вона слідує до продажу, і вже в конкретному магазині перевірити, що дана акцизна марка мала бути саме в цьому магазині і вона не була продана, що, в свою чергу, значно, давайте так, не унеможливорює, а значно ускладнює продаж підробного контрафактного продукту свідомому споживачу. Тобто, якщо людина вирішила купляти в інтернеті, наприклад, в пакеті водку, це трохи про іншу історію. А, в принципі, це система, яка дозволить податківцям, споживачам чітко розуміти, де знаходиться та чи інша продукція.

Мінцифри в даному проєкті виступає у ролі, скажемо так, підрядника. Ми займаємося фактично введенням цієї системи в експлуатацію, підтримку її, тому що політику щодо акцизного податку формує Мінфін, реалізує цю історію ДПС. Тобто ми фактично збираємо від них фідбек. Ну, і звичайно, економічні оператори – це дуже важливі елементи цього процесу, бо фактично вони мають зараз разом з нами, тобто ми будуємо систему, а вони перебудовують свої внутрішні процеси, щоб забезпечити роботу цієї системи. Оскільки, якщо раніше продукція рахувалася за типом номенклатури і кількістю, тепер вона має номерний облік. Фактично кожна пачка цигарок або кожна пляшка, яка випущена з конвеєра, вона має свій номер, і це змінює в тому числі технологічний процес на фабриці, там певні елементи вони модернізують. Це великий виклик для логістики, тому що логістика тепер має розуміти знов-таки не тільки кількість, а і конкретні номери, що вони приймають. Це певний виклик для кінцевого бізнесу, тому що вони мають, ну, вони, в принципі, і зараз вже пробивають кожну марку при продажі, але для малого ритейлу це певний виклик.

Ну, це якщо коротко, як воно працює. Готовий, якщо немає додаткових питань.

ФЕРЧУК О. *(Не чути)*

_____. Я просто не знаю, чи я швидко розказав, чи нормально. Окей.

У нас відповідно до закону було ряд вимог. Перша вимога, нам необхідно було запустити 1 серпня тестове середовище так зване. Ми цю задачу виконали. Перші економічні оператори вже туди переключилися.

Загалом зараз, на жаль, не так, щоб дуже багато економічних операторів все ще тестують систему. Взагалі те середовище, яке зараз вважається продовим у тестовій експлуатації там порядка 640 економічних операторів, це мало. В Sandbox зараз 57 операторів підключилося і тестують. Це пов'язано з тим, що їх поки що задовольняє, в принципі, тестове середовище, воно їх ні до чого не обмежує. Ну, продуктове тестове середовище. Так написано в законі. Тому певна є плутанина. Тобто там продуктове середовище в тестовій експлуатації. А ще Sandbox так званий, він запущений зараз.

Яке там наступне питання було? Я перепрошую, гляну.

_____. Ну, давайте, перше питання. А як використовується Sandbox? Це пісочниця, я вірно розумію?

_____. Фактично станом на зараз, да, це пісочниця, в якій взаємодії з іншими сервісами, такими як податкова, митниця, замульовані програмним способом. Тобто це не пряма взаємодія системи, тобто продове середовище зараз підключено. І, наприклад, ми зараз тестуємо сплату акцизного податку, це зараз технічно можливо лише з живими грошима. Тобто оператор повідомляє, що ми зараз будемо тестуватися по живих грошах, податкова це відслідковує, ми їм переключаємо перемикач, вони там оплачують певну кількість акцизних марок, дивляться, як пройшло/не пройшло, доналаштовують свої системи.

То Sandbox бокс – це можливість тестувати все, умовно кажучи, налаштовувати під себе інтеграції, перевіряти свої процеси. Напевно, там акцент, що система має ж фактично два варіанти її використання. Є написано із коробки вебінтерфейс, тобто будь-який економічний оператор може не створювати своїх систем, просто заходити, як на вебсайті працювати. А є можливість інтеграції своїх ERP-систем великих. От Sandbox – це дуже буде зручне, скажемо, середовище це налаштовувати, особливо, коли ми перейдемо в продуктовий режим, бо зараз вони фактично граються на броді і можуть на броді все, що завгодно перевірити. Коли вона, система, увійде повністю в бойову експлуатацію, промислову, цього робити буде не можна,

їм треба місце, де вони можуть свій функціонал новий протестувати. Можливо, якось помінявся в них бізнес...

ФЕРЧУК О. Сумісність, API, якщо вони щось оновлюють.

_____. Так. Тобто це повна копія системи, але в таких, в пісочниці.

_____. Тоді ще важливе ключове питання. Як я розумію, ми, в принципі, мали запустили і акциз до кінця осені, якщо я не помиляюсь, у повне функціонування. І на якому етапі він знаходиться? Це більше до міністра, мені здається, питання.

ФЕРЧУК О. Да, давайте, я готова.

_____. Які обмеження, який план? Тому що це те, що має наповнювати бюджет, адже ми розуміємо, що це як боротьба з контрафактом, так і боротьба з тіньовим ринком і все, що йде поз податкову і так далі. Тому до вас питання: коли ви плануєте запустити уже фактично не в форматі тесту Sandbox, а реального функціонування? Та яку для себе основну проблематику бачите в цьому запуску?

Дякую.

ФЕРЧУК О. Чотири тижні назад першим чином ми занурилися в цей проєкт, послушали асоціації, табак, алкоголь, подивилися на наше зобов'язання і подивилися на готовність продукту і кількість економічних операторів, які зайшли в систему і почали тестування. І стало зрозуміло, що в такому стані забезпечити якраз безшовний якісний старт на початку листопада ми, скоріше за все, не зможемо. На що спирались? На той момент фінальна версія продукту ще не була готова на продуктиві, всі очікували фінальну версію для того, щоб реально уже робити інтеграції з бойовими системами. І тестувалось приблизно 450 економічних операторів, економічних операторів 84 тисячі. І стало зрозуміло, що якщо 84 тисячі економічних операторів, гравців на ринку, а це виробники, розничні мережі, індивідуальні точки роздрібною торгівлі, дистриб'ютори, якщо вони навіть не дійшли до системи, то в такий короткий термін їх промотивувати зайти, відтестувати і заінтегруватись буде надскладно. Якщо система би запускалась без такого масового навчання, тестування і заходження, от якраз

це могло спричинити неякісну роботу ринку і зменшення податкових надходжень. Ми теж про це думали.

Далі, поспілкувавшись з усіма гравцями і подивившись на європейський досвід, що побачили. На сьогоднішній день в Євросоюзі успішно впроваджена така реформа тільки для табаку. Вони це робили шість років і у них працює, дійсно, ця історія з табаком. Алкоголь вони... процес ведуть і досі. І це окрема історія, дуже складна з алкоголем. У нас, ми як держава взяли цей commitment і по суті за два роки пообіцяли, що ми зробимо реформу і алкоголю, і табаку. І при такій кількості економічних операторів ця задача складна, ми цю задачу зараз розбили на декілька етапів.

Етап номер один нам дуже зрозумілий, це підготовка самого програмного рішення. Тут ми оцінили готовність наших розробників, він не один, їх декілька, сформували архітектурну раду. І за допомогою архітектурного наглядового комітету разом з Сашею раз на два тижні дивимося, як вони рухаються з точки зору готовності системи.

Другий етап – це готовність самого ринку. І ми попросили допомогу асоціації і крупних виробників, щоб вони допомогли нам побудувати дорожні карти, яким чином ми навчимо таку велику кількість економічних операторів, і стимулюємо їх зайти в систему, протестувати систему і бути готовими до її впровадження. Це другий аспект.

Третій аспект. Ми попрацювали з податковим комітетом, подивились теж на досвід, поговорили з Мінфіном, з податковою, з митницею, бо для нас ще ж питання надходження товару із-за кордону і нормального використання електронного акцизу теж є актуальним. І після цього сформували рекомендацію перенести запуск системи на 01.07.27 року.

Ще один фактор, який ми всі враховували, він пов'язаний з безпекою. І, на жаль, коли ми починали цю розмову, ще не було ударів по логістиці. Але зараз цей безпековий фактор, на жаль, спрацював. У великих роздрібних мережах логістика вибивається дуже активно. Наскільки я розумію, втрати по логістичним складовим дуже високі. Зрозуміло, якщо бізнес втрачає можливості нормально функціонувати, його дуже важко перебудувати і його увагу сконцентрувати на таких, скажемо так, інвестиційних напрямках.

Тому так як ми разом очікуємо і складну осінь, і складну зиму, це ще і можливість нам не вдарити в штангу і підготуватись за цей період для того, щоб весною, коли, я сподіваюсь, уже ситуація після зими стабілізується, ми до 01.04 завели в систему, всі тести провели і на 01.07 мали стовідсоткову готовність, як в алкоголі, так і в табаку. Тому така була аргументація, такий план. І ми з Сашею...

_____. Яка позиція податкового комітету? Тому що, мені здається, вона була трішки категорична ще буквально там місяці-півтора тому?

ФЕРЧУК О. Це спільна позиція. Я особисто зустрічалась і з Мінфіном, і з податковою, і з митницею, з усіма. Зустрілися з усіма, проговорили з усіма, оці нові терміни обговорили. Вони теж є амбітними, теж зазначаємо, це буде непросто. Основні два напрямки, які є викликом, це готовність системи прийняти таку велику навантажку, система повинна працювати під дуже високим навантаженням. Кількість трансакцій в секунду дуже висока, у нас мало таких систем.

Друге. З мого досвіду, так як у мене є досвід національної роботи з ритейлом, це навчити всі роздрібні точки, особливо маленькі, і забезпечити, що вони готові, протестували і в день запуску цієї реформи не буде збоїв, не буде неможливості відпустити товар, бо ризик тут дуже простий. Якщо система не буде готова до якісного запуску, то місце «білої» продукції замінить «чорна» продукція. І нам треба не допустити такого ризику. Саме так, вони заплановані.

Саша, будь ласка.

ЗАКУСИЛО О. Да, давайте я відповім. Дійсно, це на рівні Податкового кодексу визначення дати і Закону про систему визначення дати, що 1 листопада вже мають починати працювати електронні марки. Ми з податковим комітетом опрацювали проєкт такого переносу, зараз очікуємо на його реєстрацію. Тобто є попередньо візія від них, як ці дати перенести, бізнес також підтримує. У нас була зустріч з Європейською Бізнес Асоціацією на початку серпня, вони всі в один голос заявляють про ті ризики, як, в принципі, ви зараз запитуєте. Ми також їх розуміємо, тому будемо зараз іти таким шляхом у разі підтримки парламентом, звичайно. Ми роботи не...

ФЕРЧУК О. У нас повністю спільна позиція з усіма. Ми обійшли всіх, ми з усіма поговорили, ми зібрались на спільну зустріч, яку організовувала ЕВА, там були і виробники, і представники виробників, і представники асоціацій, і податкова, і митниця, і Мінфін, і ми всі спільно маємо одну точку зору про перенесення. І всі спільно розуміють, що це теж дата з викликом, над нею треба буде дуже суттєво працювати.

_____. (Не чути)

ЗАКУСИЛО О. Звичайно.

ФЕРЧУК О. Давай я прокоментую.

ЗАКУСИЛО О. Це ж один із елементів прийняття зараз якраз.

ФЕРЧУК О. Саша, можна я? Стрес-тести робляться постійно і це одна з причин, яка... Чотири тижні назад перший такий дзвіночок, який нам показав, що нам треба ще працювати і над системою, і над архітектурою, і над взаємодією між самою системою «Акциз», і офлайн-додатком. Зараз якраз група архітекторів працює дуже плідно над підвищенням продуктивності системи, тому ви от прям зрите в саме таке важливе місце, і воно в нас на контролі.

Ще питання по акцизу. Давайте далі. Дякую.

Переходимо до розділу і питань, які пов'язані з Телекомом. Частинок цих питань вони з грифом ДСК, тому прошу, я буду попереджати, що тут ДСК, і прошу цю інформацію не розповсюджувати.

_____. Я перепрошую, у нас же іде запис комітету і він буде публічно доступний, тому інформацію ДСК не треба взагалі озвучувати.

ФЕРЧУК О. Супер. Тоді я не буду озвучувати цифри.

_____. Ви можете окремо роздати народним депутатам.
(Шум у залі)

ФЕРЧУК О. Добре. Тоді давайте, колеги, тут немає чутливої інформації, можемо залишити.

Попередній просто прокоментую на словах. Ведемо роботу активно разом з Держспецзв'язком і з РНБО, разом з нашими мобільними операторами щодо підвищення їх стійкості, підвищення часу, який вони можуть надавати мобільний зв'язку у випадку блекауту певних територій. Розробили спільний проєкт, от він якраз і є документом з грифом ДСК, прийняли це рішення на Кабміні і надіслали для виконання як наші рекомендації до Ради національної безпеки і оборони України.

Зараз іде процес інформування всіх задіяних сторін, а там не тільки мобільні оператори, це буде спільна праця мобільних операторів, територіальних громад щодо підвищення вимог до стійкості цього зв'язку. І

очікуємо, що за декілька тижнів будемо мати перші статистичні зрізи, які дозволять нам моніторити систему, як вона розвивається, як ми реагуємо на блекаути і який відсоток, і яка частина станцій залишаються зі зв'язком, навіть за умов блекауту територій.

Наступний. Залишаємося на цьому слайді. Це фіксований зв'язок.

_____. *(Не чути)*

ФЕРЧУК О. Тут насправді по сталому зв'язку фіксованому ДСК інформації немає. Що ми тут робимо? Ми аналізуємо і маємо конкретні дані по кількості домогосподарств, які підключилися до інтернету, переключилися на більш сучасний формат xPON, який дозволяє тримати набагато довше інтернет-зв'язок за умови блекаутів. Цей відсоток, ми його комунікували, 53 відсотки, на наш погляд, це дуже низько. Це означає, що якщо уявимо блекаут, 53 відсотки будуть мати доступ до мережі Інтернет, 47 – ми не знаємо, чи будуть забезпечені інтернетом. Тому зараз розробили декілька підходів, декілька напрямків, працюємо окремо з громадами. Працюємо, розробляємо комунікаційну кампанію, яка буде допомагати зрозуміти домогосподарствам і підсвічувати їм необхідність забезпечити себе зараз в досить комфортних умовах переключенням на цей зв'язок. Ну, і зустрічаємось з великими містами, з головами ОВА і мерами, підсвічуючи їм цю необхідність і цю проблему.

РУДИК К.О. Основна проблема, ви бачите, вона інфраструктурна чи якраз просто інформаційна, щоб донести до і місцевого самоврядування, і домогосподарств, чому це важливо?

ФЕРЧУК О. Думаю, що 50 відсотків проблематики лежить в знанні домогосподарств, що така технологія є і вона доступна на їх території, ще 50 відсотків вони лежать в комерційному полі. Це інтернет-провайдери, у нас їх дуже багато. Ми не маємо на них впливу. На них вплив може певний мати Регулятор, от якраз з його допомогою ми хочемо допомогти швидше цій технології розвиватись. Але ми не можемо наказово визначати цю технологію.

Далі питання таке. Якщо я як домогосподарство знаю і розумію, що саме мені треба робити, треба, щоб в моєму будинку, в моєму ОСББ була можливість підключитись на технологію, яка буде тримати декілька днів.

РУДИК К.О. Ми можемо використовувати Дію для того, щоб збільшити інформаційне покриття? Ну, тобто це ж набагато важливіше ніж Євробачення, і все, що інше туди проходить. Наскільки я розумію, від цього залежить наша стійкість і взагалі можливість пережити зиму. Тому чи можемо, чи є якісь обмеження застосування Дії для такої інформації?

ФЕРЧУК О. Ми спланували використання Дії для того, щоб надати громадянам послугу перевірити, а чи є в моєму районі якраз мережа xPON. Цей сервіс в розробці на сьогоднішній день.

РУДИК К.О. Ми просто, навіть без цього сервісу просто інформація про те, що можливість доступу до мережі Інтернет під час блекаутів залежить від того, чи є у вас така система, вона може бути також дуже ефективною просто в рамках інформаційного доступу до людей.

_____. Так, ми постійно комунікуємо про це, періодично. Ні, це...

ФЕРЧУК О. Інформаційна кампанія загальна в нас ведеться.

_____. Да, на наших сторінках і Мінцифри, і в Дії також ми комунікуємо, тобто в наших каналах, тобто це не в самій Дії. Тому що для того, щоб нам в Дії це робити, нам потрібно це прив'язати до конкретного сервісу. Те, що зараз ми зробили, це ми робимо мапу, доступ для всіх провайдерів, які надають цю технологію для того, щоб також стежити, як оператори будують мережі. Щоб у нас була аналітика: ось умовно було, стало. Тому що це один із критеріїв отримання бронювання, тут може Тарас прокоментувати. Тому ми зараз якраз працюємо над формуванням бази там, де xPON доступний.

Наступний крок – це якраз в Дії буде відображення мапи, де людина може найближчу точку, де є доступний xPON, щоб його провести, знайти і там подивитися, хто надає таку послугу, і замовити її вже у конкретного підрядника.

_____. Я від себе можу додати. В цілому мені здається, що у нас у великих містах немає особливої проблематики з використанням цих технологій. Мені здається, Київ, наприклад, Одеса, Дніпро і всі інші крупні міста давно вже знаходяться під впливом цієї технології. І проблематика є при фронті основна, мені здається.

ФЕРЧУК О. Шановні колеги, розбиралася.

_____. Більш-менш маленькі якісь населені пункти...

_____. Може, маленькі да, але в цілому у нас агломерація так влаштована, що у нас основна маса населення живе в цілому в більш крупних містах. Мені здається, у нас туди ближче до Західної України вже розподілена генерація так, що в цілому вони не будуть мати проблеми з повноцінними блекаутами. А от те, що у нас ближче до лінії фронту і при фронту, ну, Київ ще в тому числі, вони мають велику важливість і шанс залишитися, на жаль, цієї зими з дуже плачевною ситуацією щодо енергетики, а й відповідно, скажімо так, доступу до зв'язку та інтернету. Мені здається, це основне питання все ж є до наших мобільних операторів, тому що не всі мають і фінансову можливість приєднати там той же самий Хроп. Адже, наприклад, я можу сказати по прикладу Сум, свого часу, коли там починалися перші проблеми з блекаутом, то ціна приєднання була в рази вищою ніж звичайного інтернету, а якість була не настільки і швидкість надання цих послуг була дуже лімітованою. Тобто можна було приєднання чекати не один і не два місяці. Навіть якщо ми зараз кинемося і навіть якщо там з'явиться в операторів велика кількість заявок від людей, якщо ми їх проінформує, що зможемо дати теоретично гарну ціну на приєднання, то ми отримаємо проблему того, що черга буде така, що в цілому до кінця зими ці люди не отримають цю послугу. Мені здається, орієнтуватися і, скажімо так, акцент робити треба на наданні технологій тих, які є в усіх нас. У всіх є смартфони, всі знайдуть якусь теоретичну можливість їх зарядити, тому це основне питання має полягати на операторах мобільного зв'язку, і там якихось пунктів, типу обладнаних Starlink, які будуть роздавати той інтернет, якщо вже буде така проблематика, що навіть мобільні оператори будуть не справлятися. І це питання якості покриття і роботи контролюючих органів, які є регулятори, щодо якості покриття мобільними операторами саме. У нас було недавно питання на комітеті, ми проговорювали це питання, і в цілому якість покриття дуже погана. Наприклад, по Сумській області, ти виїжджаєш за місто і в тебе вже інтернет пропадає. А якщо ми беремо невеликі міста, то він може, в принципі, і в місті пропадати.

Тому я все ж таки наполягаю на тому, що ви як Міністерство цифрової трансформації взяли акцент на роботі з операторами мобільного зв'язку з донесенням. Вони, в принципі, всі далеко не бідні і, скажімо так, не обділені можливістю заробляти, у них тарифи дозволяють вкладати кошти в розвиток

мережі, і важливо, щоб вони розуміли, що зима, є вірогідність, буде дуже важкою, і вони розуміли, що зв'язок треба буде надавати не тільки в Києві, а і в містах, які знаходяться поряд з фронтом.

Дякую.

_____. Можна ще до цього...

ФЕРЧУК О. Дозвольте, я прокоментую. Я потім не запам'ятаю, якщо можна, бо дуже багато тез. Багато тез.

Дивіться, колеги, наші дані, які ми зібрали, говорять про іншу картину. Вона виглядає наступним чином. Найгірша ситуація якраз у великих містах. Чому? Бо в них інтернет-мережі побудовані давно і вони їх будували за старою технологією. Тому найгірший лідер, найгірший лідер у нас – Київ.

Далі, наші великі провайдери не всі цю технологію хочуть використовувати. Ми з ними зараз ведемо розмову про те, щоб вони її використовували. А є такі, що використовують достатньо давно, наприклад, ну, не буду називати оператора, але вони використовують цю технологію, є цілі великі міста, які вони повністю зробили доступними за цією технологією і тарифи в них однакові, тарифи не вище зараз.

_____. Ви про тарифи самого оптоволокна, я про тарифи приєднання. Приєднання у них коштує інше...

ФЕРЧУК О. Переключення, от зараз зробимо моніторинг, подивимося переключення скільки вартує. На словах кажуть, що воно безкоштовне. Але для того, щоб переключитися, треба мені як домогосподарству замовити, щоб людина прийшла фізично в мою хату, поки в мене є світло і є інтернет. Ну, люди цього не роблять. Ви абсолютно праві, як тільки блекаут люди що роблять – вони залишають масово заявки в оператора. Оператор не тримає у себе штат, який може обслуговувати одразу таке пікове навантаження. Тому ми і хочемо цю активність і ведемо зараз, ми хочемо сказати: не чекайте блекаут, не чекайте проблем, не чекайте відключення, звертайтеся зараз у плановому режимі. І будемо моніторити відсоток, як воно буде зростати. Тому тут робота і з ОВА, ми говорили про це з Києвом минулого тижня. Це робота з великими операторами, особливо тими, хто не пішов в цю технологію xPON. І робота з населенням, донесення їм, що цим питанням треба зайнятися зараз, щоб не було потім проблем з доступом до мережі Інтернет.

РУДИК К.О. Я тут хочу прокоментувати. Можна?

ФЕРЧУК О. А я ще кусочок інформації.

Що важливо розуміти про мобільних операторів? Я з вами згодна, вони – хороше рішення. Однак це екосистема. Якщо у вас, наприклад, лягає повністю фіксований зв'язок, уявляємо, то навантаження на мобільного оператора сильно збільшується, і мобільний оператор не витримує цю навантаження. Тому ці розмови, в яких містах, який баланс, як вони будуть реагувати при форсмажорах, ми ведемо разом. Це взаємовпливаючі один на одного сегменти телекомунікацій. І буду готова після коментарів ваших розказати про прикордоння, прифронтові, бо там проблема є, розкажу, як будемо вирішувати.

РУДИК К.О. Я хотіла тільки прокоментувати, що я погоджуюся з колегою про важливість роботи з операторами, тому що вони, не дивлячись на декларування своєї залученості, ми вважаємо, могли б робити більше і краще в цих питаннях.

Погоджуюся з вами щодо інформування про xPON. Мій приклад, це в лютому місяці, коли були в Києві блекаути, в місті, де я проживаю, взагалі не було жодного... тобто в нас відрубався звичайний інтернет і не було мобільного зв'язку. Я піднімала всіх операторів. І тільки тоді я дізналася про xPON, хоча я намагаюся тримати себе в курсі. Тому я розумію, що інформаційна кампанія в цьому питанні для того, щоб підготувати якомога більшу кількість людей, які могли би переключитися і знизити це навантаження, вона є критично важливою.

Тому, якщо у вас будуть якісь матеріали, де ви можете залучати нас як народних депутатів, політичні сили в цю програму, то ми готові це робити. Просто треба розуміти, що і кому потрібно говорити. Якщо ми їдемо, наприклад, ми в суботу їдемо в Луцьк, будемо зустрічатися там з громадськими лідерами, що їм сказати, яку їм презентацію дати для того, щоб їм також допомогти якомога краще підготуватися до зими? Бо ми всі прекрасно розуміємо, що якщо багато людей підключиться до xPON, то, можливо, під час відключення менше буде навантаження на мобільні оператори, і тоді залишиться якимось більш-менш збалансованим доступ до... послуг у всіх.

ФЕРЧУК О. Дуже дякую. Насправді ви є лідерами думок. І якщо ви зможете, використовуючи наші матеріали, ми їх підготуємо, і від себе

пропагувати такі речі, і поговорити з органами виконавчої влади на місцях, то це нам допоможе. Давайте зробимо, ми тоді це беремо як завдання.

Наскільки відомо, у нас була програма для стимулювання операторів xPON. Тарас, якщо можеш, прокоментуй коротко.

СТЕЦЕНКО Т. Так, якщо коротко, ми зараз на зв'язку, в принципі, з усіма провайдерами, у тому числі, мабуть, з київським провайдером, якого ви зазначали. Бо ми плюс-мінус розуміємо по цифрах, хто цей провайдер, який тільки в багатьох селах Київської області є.

Якщо коротко, у нас була інтернет-субвенція, де підключилось більше мільйона абонентів. Якраз це було стимулювання для провайдерів. Додатково ми зараз спілкуємось зі Світовим банком для отримання кредиту, не кредиту, а гранту також для продовження цієї субвенції, але це вже не на цій рік, а на наступний рік. Додатково ми ще спілкуємося стосовно гуманітарного кабелю оптичного для прифронтових провайдерів з міжнародними партнерами. Якщо у шановних колег народних депутатів є також якісь контакти з міжнародними партнерами, які займаються телекомунікаційним обладнанням, то будемо вдячні, якщо допоможуть з цими контактами.

ФЕРЧУК О. Тепер про прифронтові території окремо скажу, ми бачимо там проблематику, що дронами на оптоволокні, вибухами пошкоджуються навісні лінії інтернет і таких пошкоджень дуже багато. І вони постійно їх відновлюють. Як приклад, Херсон, зараз уже Краматорськ в такому стані. Саме для них, як зазначив Тарас, ми зараз шукаємо швидко донора, який закупить нам і оптоволоконні лінії, і комутаційне обладнання, щоб ми могли його розподілити між такими прифронтовими громадами і мати можливість швидкої заміни не за рахунок інтернет-провайдерів, бо зрозуміло, що на прифронтових територіях у них немає вже можливостей, а за рахунок такої донорської допомоги.

_____. Його треба класти під землю. Зараз так роблять з енергетикою, так же само треба робити з операторами мобільного зв'язку, точніше, не мобільного, а...

ФЕРЧУК О. Абсолютно вірно. Саме таку рекомендацію ми даємо разом з цим донорським обладнанням, кажемо, будь ласка, не навішуйте, але від херсонців назад зворотний зв'язок, що не в усіх місцях із-за безпеки можна нормальні роботи підземні робити, тому тут буде певний баланс. Там,

де можна, точно будемо ховати, там, де не можна, будемо навішувати і дивитися, що буде відбуватися.

_____. Скажіть, а 53 відсотки абонентів, підключених до цієї технології, ви вірите в ці дані? Це дані провайдерів? Вірите?

СТЕЦЕНКО Т. Дивіться, це офіційні дані нашого регулятора. Для нас це єдине джерело. Але... якщо ми спілкувалися з ринком, в деяких місцях, можливо, відсоток більше, просто провайдери не всі показують регулятору фінальні дані. Але над цим ми також попрацюємо. Ми також зі свого боку прокомунікуємо додатково з регулятором, додатково з ринком, щоб знайти оцей якийсь збалансований відсоток.

_____. А ви знаєте, скільки з цих 47 відсотків мають можливість, тобто доступ є, в квартирі заведений кабель.

СТЕЦЕНКО Т. Ну, дивіться, тут технічне питання, що розуміється під «мають можливість». Якщо ми кажемо мають можливість, наприклад... уявімо, наприклад, в Києві, в Києві багато хто має можливість. Але, умовно, тут велика конкуренція провайдерів, і до відключень, до блекаутів всі користуються своїм провайдером. Як тільки починаються блекаути, одразу йдуть до провайдер xPON з проханням переключіть мене. Потім закінчується блекаут, і вони знову переходять до свого провайдера. Тому тут така історія, що абонент також голосує як би гривнею за те, що йому цікаво на даний момент. Тому тут якраз стимулювання ринку і стимулювання абонентів також є важливою інформаційною складовою.

ФЕРЧУК О. І тут, до речі, треба бути теж обережним в плані використання технологій. Бо я знаю, що якраз в Києві за допомогою ЖЕКів, ОСББ, вони інакше, не xPON, але організовують підтримку за допомогою специфічних акумуляторів, які вони встановлюють і тримають. Тобто не можна сказати, що тільки xPON вас спасе. Але акумулятори, і ми теж розуміємо, уявляємо блекаут, акумулятори тримають день-два, а далі їх треба перезаряджати і фізично міняти, і таких можливостей немає у провайдерів. Тому картина трошки більш комплексна ніж просто одна технологія.

Рухаємося далі.

_____. Ні, ще хотілося б кілька питань поставити щодо, власне, зв'язку.

Перше. Які є зараз у міністерства плани щодо покриття зв'язком сільської місцевості, автомобільних шляхів і, найголовніше, шляхів вздовж залізно-дорожньої коорд? Чому я питаю? Тому що, наприклад, якщо ми їдемо основними трасами, там Київ-Запоріжжя, Київ-Львів, зв'язок є, але далеко не всюди. Це якщо казати про автомобільну дорогу. Якщо їхати залізно-дорожньою колією, то зв'язку от справді немає

Я, наприклад, коли їжджу до рідного Запоріжжя потягом, я прекрасно розумію, на якій ділянці в мене трошечки інтернет буде, але більша частина шляху вона, на жаль, без зв'язку взагалі. І неможливо не дізнатися, що взагалі тривога, наприклад, або якісь там проблеми, можливо, щось там відбувається в місті, якісь там прильоти. Тобто це навіть з точки зору безпеки, скажімо так, створює певні загрози. От хотілося б почути яка позиція міністерства, що ви будете робити в цьому напрямку чи плануєте щось робити?

_____. Так, по міжнародним дорогам у нас є ліцензійні вимоги, які мають перевірятися. Якраз Регулятор наш запланував такі перевірки. Тут просто питання знову ж таки фокусу. У нас провайдери і оператори, вони або готуються до питань відключення до зими, або вони покривають нові території. Тут треба якийсь баланс знаходити. І ми, да...

_____. *(Не чути)*

ФЕРЧУК О. А це наступний слайд, якщо можна, ми перейдемо. От якраз про 5G, давайте так прокоментуємо. Ви тут бачите, вздовж автомобільних шляхів, це пов'язані речі.

По-перше, вважаємо, що наше завдання не тільки тримати працюючу інфраструктуру, але одночасно все ж таки забезпечувати розвиток інфраструктури. Чому? Бо кількість цифрових послуг зростає, споживання мультимедійного контенту зростає, якщо ми не будемо розвивати технології, які мають ширші можливості по передачі даних, ми просто почнемо відставати. Тому 5G в процесі, Київ працює. Одеса на цьому тижні завершила тестування і, я думаю, що ми у вересні її теж запустимо і будемо рухатись по великих містах далі.

Одночасно запуск 5G і тендер на частоти, які наші оператори чекають, а ми готуємо, дасть можливість на цій технології якраз збудувати краще покриття, по-перше, в сільській місцевості. Бо дозволяє економічніше покривати більшу відстань, більшу кількість. І також планують їх

використовувати вздовж залізничних шляхів і автомобільних шляхів. Такий план.

_____. Дякую. Тоді ще питання...

РУДИК К.О. *(Не чути)*...можемо повернутися до того питання, яке... *(Не чути)*... Тому що у нас на початку роки ми вже ставили таке питання.

_____. Да, і постійно їздимо трасою Київ–Ковель і моніторимо цей зв'язок.

РУДИК К.О. ... *(Не чути)* повернутися до цього питання і подивитися...

ФЕРЧУК О. Колеги, я тут пропоную такий інструмент незалежний, як Регулятор. Він запланував інспекцію, він дасть нам з вами цифри. Ми на ці цифри подивимось, потім, воно ж як працює? Зараз ми дійсно, як зазначив Тарас, повністю спрямували операторів на підготовку до зими і на прифронтові території. До речі, для прифронтових територій вимоги по триманню в умовах блекауту теж є. І вони такі, ну, складні для виконання, але теж потребують від операторів залучення.

Зараз восени їх стимулювати на роботи по дорогам, мені здається, буде не сильно конструктивно. Коли ми думаємо ми можемо цим зайнятися? Після того, як ми проведемо все ж таки аукціони на додаткові частоти і вони, маючи додаткові частоти, зможуть далі розвивати покриття на нових частотах. Це нормальний, правильний момент, щоби їм просто, скажімо так, нагадати про ці обов'язки і підкріпити їх статистикою, яка у нас на той момент буде від регулятора, тобто це не швидко. Це коли? Я думаю, весна, да, не раніше. Але давайте ми поділимося з вами, якщо це не буде закрита інформація, результатами моніторингу Регулятора.

РУДИК К.О. *(Не чути)*

ФЕРЧУК О. Ну, добре, тоді зробимо...

_____. Комітет записується, да.

_____. У нас комітет записується.

ФЕРЧУК О. Так зробимо закриті засідання.

РУДИК К.О. Ні-ні, ... *Не чути*) що коли... ви сказали, що ви поділитися, коли будуть ці дані. Може ... *(Не чути)*..

ФЕРЧУК О. Приймається, колеги, записала.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, я хотів би ще доповнити, тут уже Сергій говорив щодо там перевірок, я думаю, якщо ви зараз поглянете свої статистичні дані, що вам надають там при перевірках, там 95 відсотків міжміські дороги покриті інтернетом. Ну, це коли проходить наступні перевірки, що вони говорять? Коли немає інтернету, немає інтернету, немає інтернету – це ті 5 відсотків, які... Да, так постійно, ну, це все постійно здійснюється так. Якщо можна якось це на контроль поставити.

_____. Но от тут, мені здається якраз і треба ... *(Не чути)*

_____. Да, хочу прокоментувати. Дякую ще раз за питання.

Ми, як сказав пан Антон уже, проговорювали це десь пару тижнів тому. І ми взяли якраз от про... пані Оксана казала про рішення РНБО, там якраз про прифронтові території і про ті території, які ми обговорювали на попередньому засіданні. Ми там врахували ці побажання і врахували ці виклики, які є.

Додатково стосовно вимірювань. Це також, ми розуміємо, що це питання піднімається. І ми зараз ведемо зміну якраз методики оцих вимірювань в тому числі по якості. Тому що ми розуміємо, що ті вимірювання, які є, вони не дають повної картини. Тому так. Ми тоді врахували ваші побажання і зараз працюємо над цим вирішенням.

_____. Я ще хотів би поставити одне питання. Якщо ми вже говорили про ринок і про стимул, і кнут, пряник і так далі. Оксана Віталіївна, хотів би вашу позицію почути. Наскільки я розумію, регуляторний орган підготував законопроект, який передбачає встановлення обов'язкового збору 0,75 відсотка з усіх учасників ринку. Яка ваша позиція щодо цього законопроекту?

ФЕРЧУК О. Дивіться, ознайомилась вже з цим законопроектом. Поспілкувалася з Регулятором. Поспілкувалася з європейськими нашими колегами стосовно їх досвіду і поспілкувалася з операторами. Позиції на

сьогодні різні, тому ми запланували спільну зустріч, на якій хочемо, щоб всі сторони виклали свої аргументи. Будемо орієнтуватись на європейську практику перш за все і шукати цей баланс. Думаю, що така зустріч у нас відбудеться в першій половині вересня, так у нас домовлено на сьогоднішній день з Регулятором, і після цього вже буде чітка позиція, як ми хочемо рухати цей документ. Він обов'язковий. Ми розуміємо, що він, по-моєму, на 28-й рік у нас, да, стоїть в планах. І він у мене на радарі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. У мене доповнення щодо ініціатив Регулятора нашого. Там також, я думаю, ви знайомі з їх ініціативою щодо універсальної послуги. Як ви до цього ставитесь?

ФЕРЧУК О. Тут, Тарас, тебе попрошу.

СТЕЦЕНКО Т. Фонд універсальної послуги, який пропонується розробити, ми також окремо з ринком це проговорювали. Там зараз колегами з Регулятора підготовлений альтернативний законопроект. Тобто той фонд і оті попередні напрацювання, які вони говорили, вони переглянули свою позицію. І я думаю, зараз відбувається громадське обговорення якраз з ринком. Думаю, в кінці буде проведена ще одна зустріч Регулятора з ринком і там вже більш збалансований проєкт, оскільки ми також долучалися до його опрацювання. Я думаю, там у ринку будуть інші питання. Тому так, ми в курсі, опрацювали це питання вже.

ФЕРЧУК О. Коротко проговорили. Бачимо необхідність проведення аукціону на частоти. Не маємо, на жаль, достатньої кількості частот для аукціону в зв'язку з тим, що ці частотні діапазони використовуються військовими. Ведемо з ними консультації. В ідеалі нам знайти додатковий частотний ресурс і провести аукціон так, щоб у кожного з операторів був достатній ресурс для надання потім послуг широкосмугового інтернету.

Наступний, будь ласка. Тарас, тобі слово передаю.

СТЕЦЕНКО Т. Це у нас євроінтеграційні зобов'язання, якраз ми підходимо в рамках цифрової інфраструктури. Тут якраз в тому числі закладені пряники, про які говорили шановні колеги депутати. Там спроститься і схема підключення, і схема будівництва. Ми сподіваємось, що найближчим часом ми підготуємо цей законопроект і представимо його ринку і також цифровому комітету, звичайно. І тоді трошки легше будуть

будувати якраз ті ж самі мережі xPON в сільській місцевості, про які ми говорили, це якщо коротко.

Також це наше євроінтеграційне зобов'язання. Воно стоїть на виконання в кінці цього року. Сподіваємось на якраз... Ми проговорювали це на попередній зустрічі якраз, що будемо представляти це шановним колегам депутатам, розказувати трохи детальніше, щоб всі розуміли, про що цей акт і чого він стосується, і як він буде імплементуватися. Тому якраз сподіваємось, що трошки детальніше це розкажемо і сподіваємось на підтримку.

РУДИК К.О. А коли приблизно ви плануєте вийти, дивіться, вже серпень закінчився, вересень, жовтень, листопад, грудень, якщо у нас... Тобто вже по часу ви йдете вже дуже щільно.

ФЕРЧУК О. У нас прямо окремо слайд по всіх євроінтеграційних зобов'язаннях. І Оля прокоментує по термінах. Добре?

СТЕЦЕНКО Т. Якщо конкретно по цьому акту, то ми плануємо вже найближчим часом з ринком спілкуватися і також, я думаю, десь на початку вересня почнемо вже спілкуватися і з комітетом зокрема.

_____. Так ініціативи, які будуть по цьому акту, вони вже покладені в якийсь законопроект чи він ще не розробляється?

СТЕЦЕНКО Т. Він уже розроблений, ми його фіналізуємо з ринком і якраз тоді представимо.

(Загальна дискусія)

Я можу скорочувати, да. ... *(нерозбірливо)* бокси зобов'язання також євроінтеграційне, стосується безпеки мереж, кібербезпеки мереж, піднімалося дуже багатьма європейськими партнерами та американськими партнерами. Тому якраз також закінчуємо доопрацювання цього законопроекту. Зараз з регулятором і з Державною службою спецзв'язку фіналізуємо його акт і будемо представляти ринку і комітету. Його заплановано десь січень-лютий 2027 року... *(Не чути)*

Проект спільно реалізується з французькою компанією Eutelsat і з Європейським Союзом. Це стосовно супутникових терміналів для критичних потреб. Зараз опрацьовуємо саме ці потреби спільно з іншими міністерствами, і в тому числі, можливо, дипломатичними установами. І тоді ми десь до кінця року почнемо імплементувати вже цей проєкт, якраз під зимовий період.

ФЕРЧУК О. Ну, і важлива історія, що на цьому слайді теж зображено, з одним із мобільних операторів працюємо за технологією Direct-to-Cell якраз на випадок відключення основної мобільної мережі за допомогою підключення телефонів до супутникового зв'язку. Будуть можливі обмін повідомленнями, в тому числі повідомленнями в месенджерах. І це може бути прям останньою милею сервісу, якщо все ж таки, наприклад, блекаут продовжується довгий час і всі інші засоби у нас перестали працювати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Можна я трохи додам до цього питання? Наскільки я знаю, це, можливо, було б крутим рішенням, якщо б залучати той же Starlink, який зараз працює з Київстаром. І, наскільки я знаю, він буде заключати договори і з іншими операторами і якраз на час блекаутів використовувати саме цей зв'язок, ну, зрозуміло, що при наявних умовах. *(Шум у залі)* Я розумію, але зараз тільки Київстар має такий договір з SpaceX.

ФЕРЧУК О. Це комерційні відносини. Оператор, який у нас зараз уміє це робити, - один з найрозповсюдженіших. Тому нам здається, що дуже добре, що вони змогли цей крок зробити. Більше того, існує технологія розробки спеціальних мобільних застосунків з дуже низьким вмістом взагалі коду і медіа для того, щоб навіть мобільні застосунки працювали при такому зв'язку. Перспективний дуже напрямок, ми на нього дивимось.

ГОЛОВУЮЧИЙ. А є якісь розуміння щодо коли Starlink буде на інших операторах? Є якісь...

ФЕРЧУК О. Ні, немає прогнозів.

_____. Мені здається, це ...*(Не чути)* і все.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні-ні, я точно знаю, що МТС працює над цим, але я просто строків не знаю, просто класно було, якщо би до зими хоч щось було зроблено.

_____. До цієї ініціативи Мінцифра може доєднатись і вступити в спільну комунікацію з SpaceX і спробувати допомогти, можливо.

ФЕРЧУК О. Да, ми можемо уточнити в операторів статус. Я повторюсь, це комерційна історія, тому тут можемо пробувати фасилітувати тільки.

_____. А можна уточнити ще про 5G. Там є вимога щодо невикористання китайського обладнання, і там чи всі оператори можуть реально...

ФЕРЧУК О. 5G тендер чи 5G Toolbox?

_____. Ну, і то, і то.

ФЕРЧУК О. Це дві різні речі. Давайте, з чого ми почнемо?

_____. І проте, і про тендер.

ФЕРЧУК О. В тендері немає ніяких вимог, в 5G Toolbox весь законопроект і акт якраз і направлений на те, щоб не використовувалось обладнання.

_____. А наші оператори це зможуть...

ФЕРЧУК О. Це дуже важке питання. Але це вимога європейської спільноти, тому ми точно буде відповідати на цю вимогу. Наші оператори знають про цю вимогу, а наші партнери нагадують нам про цю вимогу. Тобто в усіх це питання в дуже високому пріоритеті. Яку позицію ми маємо в цьому напрямку? Ми повинні рухатися згідно наших домовленостей з Європейським Союзом. У цей же час ми розуміємо, що під час війни додаткові інвестиції в таких обсягах в мережу, це складне питання і, скоріше за все, фінансово невідоме. Тому багатьом нашим партнерам і донорам говоримо про те, що існує необхідність їх комунікації з мобільними операторами щодо того, щоб знайти рішення, як надати їм можливість по забезпеченню переходу на некитайське обладнання. Також намагаємось, колеги, і будемо вдячні, якщо ви будете підтримувати таку точку зору, аргументувати нашим партнерам за кордоном, що цю активність має сенс робити після завершення активної фази війни. Бо під час війни і в блекаут працювати, і прикордоння забезпечувати, і 5G запускати, і ще й обладнання міняти такого космосу це неможливо. Це комерційний...

_____. А по цьому, коли це можливо реально теоретично? Такі дзвінки без... з використанням... Вже працює повідомлення? Так а у всіх працюють, на яких територіях?

_____. На всій території України, але тільки у Київстара поки, бо у них SpaceX... Direct to Cell подивіться.

_____. Не рекламуєте, як?

_____. Direct to Cell.

_____. Direct to Cell. Ясно. Дякую.

_____. Скоро планується запуск також і месенджерів, крім есемес ще месенджери. Тобто в будь-якій точці України, не знаю, з лісу ви можете відправити повідомлення, геолокацію вказати.

ФЕРЧУК О. Наступний слайд. По Телекому.

_____. Да, останнє по Телекому. Знову коротко, щоб не затримувати багато часу. У нас є боротьба зі спамом, зараз вже заблоковано 170 тисяч за останніми даними цих номерів, які надають незаконні рекламні послуги або шахрайські виклики. Продовжуємо спільно з операторами працювати над цим. На цей рік заплановано ще додаткові послуги, і також на наступний рік ми запланували запустити цю скаргу саме в мобільному застосунку «Дія» зокрема.

_____. ...коротко питання задавати. Які взагалі у вас умови на даний момент грантів та які санкції з тими, хто не виконує умови під ті гранти, які вони отримували?

_____. *(Не чути)*

_____. Це зрозуміло. Але вони там взагалі, якщо ми беремо про податкові гранти, вони мають певних там працівників кількість або там певний результат. Держава отримує, в принципі, гранти назад, але отримує за рахунок технологій або сплачених податків. Я ж питаю просто, як вони функціонують саме в Brave?

ФЕРЧУК О. Я зараз опишу всю картину. Тобто гранти надаються безповоротно, надаються компаніям, які подали свою заяву на участь, за цією проблематикою і описали яким чином вони цю проблематику будуть вирішувати.

Друга категорія – це конкурси. Конкурси мають під собою більші суми і в конкурсах є зобов'язання. За результатами конкурсу або представити певний продукт в певному стані, в певному вигляді або якщо ця умова не виконується, то повернути державі гроші і такі прецеденти у нас є. Компанії, які не вклалися за умови конкурсу або в технічній характеристиці, або в час, за який вони повинні були їх представити, або самостійно повертають кошти, або є кейси, коли не повертають, це судові активності з нашої сторони.

Наступний слайд, будь ласка. Бачили у вашому запиті питання щодо проходження аудитів, і хочу зазначити два аудити. Рахункова палата. Аудит пройдено, звіт опублікований, результати позитивні. При цьому були рекомендації, і ці рекомендації ми імплементували, і звіт уже надійшов до Міністерства цифрової трансформації.

Другий аудит Держаудитслужби зараз знаходиться в процесі. І очікуємо його закінчення до 30 жовтня 26-го року, тоді зможемо проінформувати про його результати і наступні кроки.

Наступний слайд, будь ласка. Що стосується Defense Tech Valley як ключового івенту, який збирає екосистему і різних гравців, важливий івент. На сьогоднішній день, розуміючи безпекові ризики на території України, ми: перше – скасували дату проведення, яка попередньо пропонувалася у вересня; друге – шукаємо закордонну локацію для проведення цієї події, тому що її значення велике, зробити її в онлайн-форматі неможливо, не проводити її, на наш погляд, теж неправильно і буде шкідливо для розвитку самої індустрії.

Також серед ваших питань було питання бюджетного фінансування на наступний рік. Тут теж коротко повідомлю, що закладено фінансування збільшене у порівнянні з поточним роком. Ми плануємо активно розширювати роботу і кількість напрямків, за якими Brave1 буде формулювати питання, формулювати конкурси і проводити свою активність. Також є дуже хороша перспектива в поточному році декілька країн, включаючи НАТО як окрему субстанцію, звернулось до Brave і запропонувало спільну роботу, спільне фінансування. Тому окрім українського бюджетного фінансування, в роботу цієї екосистеми будуть доєднані гроші наших закордонних партнерів.

Наступний слайд, будь ласка. Цифрова економіка. Насправді це уже напрямок Наташі. Наташа, будь ласка, тобі слово.

ДЕНИКЕЄВА Н. Вітаю, шановний пане голово, шановні народні депутати. Я відповідаю за декілька сфер. Перша з них, це все, що пов'язано з підтримкою та розвитком ІТ або технологічної екосистеми, стартап екосистеми, венчурної екосистеми. Другий напрямок – це азартні ігри, лотерея, але про це згодом.

Почну, мабуть, з проєкту Дія.City. Незважаючи на той факт, що лодж цього проєкту відбувся за два тижні до початку повномасштабного вторгнення, ми в міністерстві і насправді представники галузі оцінюють цей проєкт як достатньо успішний. Станом на зараз у нас вже більше ніж 4 тисячі 550 резидентів, це юридичні особи, які отримали статус резидента Дія.City.

Завдяки простору Дія.City ми змогли так би мовити детінізувати величезну частину ІТ-галузі, саме на або їх контрактах, або офіційно працевлаштовані в штаті, більше ніж 206 тисяч працівників. За оцінками наших партнерів Львівського ІТ-кластеру, на цю оцінку ми достатньо активно і регулярно орієнтуємось, до початку повномасштабного вторгнення в ІТ-галузі було фізично задіяно 360, можливо, трошки більше осіб. Тобто ми, зараз складно порахувати, враховуючи там повномасштабну війну, але 206 тисяч людей, які офіційно або на їх контрактах працевлаштовані в резидентах Дія.City, фізично знаходяться в Україні.

Станом на зараз у нас є 10 плюс єдинорогів. Я дуже хочу, щоб ви разом з нами лояльно ставилися до цієї цифри. Насправді, жодна з цих компаній, яких є величезні команди в Україні, які є єдинорогом з українськими коріннями не інкорпоровані основними юрособами тут, але все одно нам дуже приємно розуміти, що такі компанії, як Superhumans (колишня Grammarly), Preply, FinTech-IT Group, Quantum-Systems, багато інших почали свій професійний шлях і шлях успіху з Україною як з юрисдикції.

_____. *(Не чути)*

ДЕНИКЕЄВА Н. Безумовно. Безумовно. Я хочу окремо зупинитися на кількості Defense-компаній, які резидентами Дія.City. Насправді, я зараз розповідаю про Дія.City, але, мені здається, кожен з вас достатньо непогано знайомий з цим проєктом, бо ми робили його в абсолютній синергії з комітетом. І, дійсно, в архітектурі цього проєкту всі зміни можливі тільки через зміни до закону, крім однієї важливої частини – це види діяльності, які має компанія здійснювати для того, щоб отримувати ці пільги, бути резидентом Дія.City.

Оцю частину ми разом з вами вирішили в якийсь момент, що вона має бути через... можлива через зміни постановою Кабміну. Саме це дозволило

нам з початку повномасштабного вторгнення досить уважно і постійно враховувати ті зміни і ті потреби, які виникають у технологічного сектору, і насправді навіть мова не про технологічний сектор, а у нашій державі, що сприяє обороноздатності, саме завдяки цій нормі... Чому я кажу, що Дія.City – досить гнучка історія, ми декілька разів, як я кажу, робили підхід до снаряду, ми розширювали кваліфіковані види діяльності. І ми додали туди в першу ітерацію виробництво БпЛА і все, що пов'язане з БпЛА, потім в якийсь момент ми додали хмарні сервіси і безпеку, і виробництво безпекових девайсів, потім ми додавали виробників біонічних протезів. Бо це не зовсім про обороноздатність, але коли в країні на той момент, коли ми цю вправу робили більше ніж 60 тисяч людей з ампутаціями, ми... і півтора серійних виробники, ми не могли не стимулювати цю частину цифрової економіки.

З останнього, що ми робили, це ми додали спільно з Кабінетом Міністрів так звані ВІМ-технології, 3D-моделювання, яке суперкритично важливе при відбудові та відновленні. Я зараз не буду давати статистику конкретно по кожному напрямку, але, якщо цікаво, можу окремо надати. Але хочу звернути увагу, що зараз в Дія.City більш ніж 530 виробників... Я не можу сказати, що це БпЛА, це не тільки БпЛА, це і БпЛА, і НРК, і РЕБ, і багато, багато чого іншого, ми характеризуємо, називаємо це як Defense Tech, але насправді оця можливість на початку повномасштабного вторгнення змогла дати колосальний буст Defense Tech - сектору в Україні.

Якщо... знову ж таки це державна ініціатива, і ми, безумовно, дуже цінуємо і поважаємо представників галузі, але ми маємо думати про баланс інтересів держави, громадян, представників бізнесу, тому для нас дуже важливо було весь час моніторити, спостерігати, взагалі що це дає державі. І станом на зараз резиденти Дія.City сплатили за весь час користування цим простором майже 100 мільярдів гривень податків. Податки за цей рік, тобто за 7 місяців станом на зараз це 32,7 мільярда. Ми бачимо позитивну динаміку. Якщо говорити про те як розвивається простір, то Дія.City – це... в нас є певна сезонність. Звісно, це не полуниця, але коли кінець кварталу, коли кінець року, активність збільшується, бо там є специфіка для переходу на так званий податок на виведений капітал. Але в середньому, якщо не брати до уваги піки, то це плюс-мінус плюс 200 компаній на місяць.

Ми нещодавно з нашими партнерами громадською спільнотою Diia.City United, а також компанією Advanter робили таке велике комплексне дослідження, бо дуже часто ми від деяких народних депутатів, від представників інших міністерств чуємо, що Дія.City – це так званий український офшор і дуже хотілось би відповідати на ці, скажімо так, на цю критику аргументовано.

Тож ми зробили незалежне дослідження і насправді дослідження продемонструвало, з одного боку, дуже приємну для нас річ як архітекторів цього проєкту і дуже неприємну як для українців, як для громадян України. Коли ми робили Дія.City, та архітектура, яка закладалася, ми думали, що ми щось робимо екстра, що додатково простимулює. Станом на зараз Дія.City – це той якір, який хоч якось допомагає українському технологічному сектору залишатися в країні, незважаючи на всі обмеження, незважаючи на складнощі, в тому числі з перетином кордону. Ми колись жартували, зараз це не жарт: Дія.City – це не якась додаткова плюшка, Дія.City – це базова гігієнічна норма, без якої, на жаль, як країні, розраховувати, що в нас буде технологічний сектор, що в нас будуть в країні інновації, не можна.

Я до чого це кажу, час від часу ми чуємо нападки на Дія.City, що це не зовсім ефективно. Я дуже прошу вас звернути на це увагу, це дійсно якір, який допомагає українському технологічному сектору триматися тут. Якщо відбудуться ці зміни, що стосовно Дія.City, то вони для технологічного сектору в Україні можуть бути реально трагічними.

ФЕРЧУК О. Давай я ще прокоментую. Такі підходи до стимулювання інноваційного бізнесу, зокрема ІТ, на сьогоднішній день є і в інших країнах, знаєте, мабуть. Якщо не знаєте, можемо поділитися прямо інфографіком, ми підготували, хто ще стимулює розвиток інноваційних бізнесів і насправді веде боротьбу за розуми людей. Що ми тут шукаємо? І нам би хотілося, щоб ця екосистема зростала не тільки за рахунок українців, яких треба повертати все більше і більше, але і за рахунок іноземних компаній. Ми шукаємо підприємців, які вміють розвивати нові продукти, яких можна привабити не тільки умовами, але й можливістю в Україні швидко розвивати нові сервіси, мати доступ до ІТ-спеціалістів, ІТ-екосистеми і народжувати швидко продукти. Наш Defense-сектор показав, що ми це вміємо зараз найкраще в світі і наше завдання використати цю нову бізнес-модель по стимуляції інновацій, і в цивільному секторі або в секторі, так званих, продуктів подвійного використання.

Давайте далі.

РУДИК К.О. В мене питання, пані Денікеєва, скажіть, будь ласка, 32,7 мільярда за 7 місяців – це порівняно з минулим роком більше чи менше?

ДЕНІКЕЄВА Н. Це більше, але неможливо порівняти, бо ми не можемо порівнювати, бо у нас кожен рік різна кількість юросіб, і вони різні за розміром. Це точно більше. Ми трошки...

ФЕРЧУК О. Давай скажемо на цифрах. Колеги, зростають податки...

РУДИК К.О. Податки зростають.

ФЕРЧУК О. З 2022 року кожен рік до року приблизно на 50 відсотків. Це фантастична історія. Зараз, якщо швидко знайдемо цей слайд, покажемо. Тобто війна, люди виїжджають. Завдяки цим умовам наш ІТ-сектор, техсектор тут заякорився, і він розвивається по кількості.

РУДИК К.О. Тоді це ваш головний аргумент і наш головний аргумент щодо Дія.City, який потрібно показувати, що з кожним роком в незалежності ні від чого кількість податків зростає, і головний захист...

ДЕНИКЕЄВА Н. Пані Кіра, дивіться, ми це постійно використовуємо, але ж ви розумієте, коли йде мова там про там... *(Шум у залі)* Та все чудово в нас, да.

Якщо тут питань немає, я можу рухатись далі. Да? Можна, будь ласка, наступний слайд. *(Шум у залі)* А в нас є статистика. По-перше, ми спілкуємося... Можна, але ми спілкуємося постійно з компаніями, ми...

_____. *(Не чути)*

ДЕНИКЕЄВА Н. Дивіться, крім того, що, крім тієї інформації, яку ми отримуємо від ДПС, ми знаходимося в дуже близькій співпраці з представниками галузі. Ми в якийсь момент, коли починали робити проєкт Дія. Сіту, декларували себе, навіть не так, в нас, якщо пам'ятаєте, були навіть мітинги під Верховною Радою, клавіатури ламались. І в проєкті Закону України про розвиток, стимулювання цифрової економіки немає жодної норми, яка не написана без участі або погодження з тим, хто є кінцевими бенефіціарами цієї ініціативи.

Ми знаходимося в суперкласній ефективній співпраці, постійному контакті, ми чудово розуміємо, що відбувається на ринку. І паралельно з тими даними, які ми отримуємо від ДПС, офіційні дані, ми на регулярній основі отримуємо дані від Асоціації IT Ukraine, від львівського кластера, харківського кластера. Я вам називаю найбільших гравців екосистеми. Від громадської спільки Дія.City United і Дія.City Union. А також напряду ми дуже часто і дуже регулярно спілкуємося з компаніями. Безумовно, якась там похибка може бути, але в цілому тенденція така.

ФЕРЧУК О. Що ще важливо? Ми вчора були якраз на події Харківського кластера ТехноХарків, як-то так воно називається. І колеги наводили цифри, у них реально збільшилась кількість людей фізично, які повернулись з-за кордону і працюють зараз за напрямком ІТ в харківських компаніях. Тобто ми були здивовані людей, які прийшли на офлайн-івент, він був у підземеллі, в спеціальному облаштованому місці. Але кількість фізично людей, які прийшли, прямо вразила.

_____. В Дія.City там всі підприємства під бронюванням, там, скільки відсотків?

ДЕНИКЕЄВА Н. Дивіться, насправді, це окрема і дуже класна історія. Нам в той момент, коли проговорювалися, які мають бути критерії для бронювання компаній, ми з колегами з Мінекономіки проаналізували і вирішили, що резиденства... критерії резиденства Дія.City є вже показником того, що компанія важлива для економіки країни. Тому в нашому випадку, якщо компанія є резидентом Дія.City, якщо в неї немає податкового боргу і якщо середня зарплатня не нижча, ніж та, яка зазначена. Якщо я не помиляюсь, зараз згідно законодавства щось там 25 тисяч гривень. У Дія.City середня зарплатня не може бути менше ніж еквівалент 1200 євро, тобто в нас вона суттєво вище. І якщо компанія відповідає хоча б цим трьом критеріям, вона має право бронювати до 50 відсотків військовозобов'язаних. Тобто резиденство в Дія.City це такий знак якості і довіри.

Насправді проєкт чудовий, але не все так гладко. Ми маємо розуміти, що Дія.City як проєкт майже вишла на плато. Тобто якщо говорити... Я зараз не можу сказати, це точно не всі ІТ-компанії, які є резидентами Дія.City, бо ми розширяли види діяльності. Якщо говорити про український класичний ІТ, продуктові та сервісні компанії, які не є Defense Tech, ми вважаємо, що в Дія.City приблизно 90 відсотків того, що є в Україні. Чому не 100? Тому що... знову ж таки всі, хто не в Дія.City, якщо це середнього або великого розміру компанії, ми їх знаємо, ми розуміємо, які причини. Це або там...

_____. Маленькі?

ДЕНИКЕЄВА Н. Не питання – маленькі, проблема в тому, що Україна для ведення бізнесу, в принципі, складна юрисдикція. І Дія.City – одна з небагатьох хороших речей, яку держава зробила для бізнесу. Вони це дуже цінують, дуже люблять, але все одно Україна та юрисдикція, яка вимагає

складного структурування. Тому для того, щоб якось маневрувати між хвилями нестабільності і різних інших проблем, юросіб більше, ніж по факту компаній. Тому не всі є резидентами Дія.City. Але ми знаємо причини, ми знаємо, хто це і чому.

_____. (Не чути)

ДЕНІКЕЄВА Н. Питання задали. Дякую.

_____. Можна питання задавати?

ДЕНІКЕЄВА Н. Так, звісно.

_____. Давайте задамо питання по першому. В цілому ми бачимо, що цей режим є, він працює, це є профільне відання самого підкомітету, тому в цілому гарні комунікації.

Цікаво почути від міністра, по-перше, план дій розвитку саме цієї... скажімо так, цього простору Дія.City. Чи була вже комунікація з податковим комітетом? Адже саме податковий комітет, на жаль, мав більше претензій до цього режиму, і ми в цілому працювали над тим, щоб зменшити рівень напруги між Дія.City і нашим податковим комітетом, який частково іноді розповідав про неефективність режиму і недоцільність його використання. Але хочеться почути ваше бачення, як ви плануєте розвивати основні цілі, основна підтримка, яку ви потребуєте від комітету, тому що для цього ми готові докластися і прикласти свої зусилля, щоб його зберегти і розвинути, скажімо так, для індустрії.

Дякую.

ФЕРЧУК О. Розраховуємо тут на спільну співпрацю. Що стосується податкового комітету, так, були зустрічі, були розмови з нашими колегами. У нас багато з ними спільних активностей, зокрема електронний акциз. І в цьому напрямку пріоритет номер один – це розвиток цієї спільноти і забезпечення умов, в яких ця спільнота далі буде розвиватися.

Другий пріоритет. Ми зараз якраз думаємо над наступним кроком. Щоб зараз не давати спойлери, можемо домовитися, що за два тижні ми будемо готові поділитись нашим баченням, яким чином ми хочемо розвивати цю спільноту. Тим більше, що ваша участь нам буде потрібна для того, щоб ми підкоригували це і в наших законодавчих актах.

_____. Ну, спойлери для комітету – це непогано, адже ми ті, хто будемо потім приймати те, що ви будете нам пропонувати.

ФЕРЧУК О. Згодна з вами. Хочу просто мати повністю на руках всю інформацію і аргументи, для того щоб ґрунтовно розказати про наші плани.

_____. Дякую.

ДЕНІКЕЄВА Н. Можна далі, да? А що ще ми робимо на боці Міністерства цифрової трансформації для того, щоб стимулювати і розвивати український технологічний сектор? Як я вже сказала, на жаль, для нас... Навіть не так, не жаль, бо це об'єктивна реальність, що проєкт Дія.City поступово виходить, або, можу так сказати, вийшов на плато, з одного боку, бо кампанія закінчилась, власне, все, що ми хотіли там розказати, розповісти, донести до компаній, вони почули, вони стали резидентами Дія.City. Ті, хто до сих пір не резидент Дія.City, на те є об'єктивні причини, про які я тільки що казала.

Але Мінцифра – це таке міністерство, яке і звикло, і дуже хотіло б будувати екосистеми. Ми розуміємо, щоб технологічний сектор розвивався, регуляторна база – це дуже важливо, це... Але це не якесь там не щось там екстра, це от ті самі мінімальні гігієнічні норми. Для того, щоб інновації і технології розвивалися, їм потрібні інвестиції. В Україні, на жаль, немає ані культури, ані інфраструктури для інвестування в технологічний сектор, в інноваційний сектор.

Я зараз прошу винести за дужки все, що відбувається в дефенсі, бо ми чудово розуміємо, що це неукраїнські венчурні фонди інвестують в неукраїнські юридичні особи. Спільно з попереднім складом Комісії з цінних паперів, насправді комітет нас в цьому дуже класно підтримав, дуже вам дякуємо, розробили проєкт, робоча назва якого є Дія.City Invest. Робоча назва, яка є Дія.City Invest. Це насправді так званий (*нерозбірливо*) або інфраструктура для розвитку венчурного інвестування в Україні.

Станом на зараз у нас є зареєстрований і підтриманий комітетом законопроєкт. Я сподіваюся найближчим часом, там при участі Оксани, при, звісно, там вашій добрій волі він почне рухатися. Але якщо в двох словах, ви і так знаєте, що це там процедурні зміни, які дозволять спростити процедуру створення венчурного фонду з року-півтора, як є зараз (те, що створюється, це не венчурний фонд насправді), на три, там чотири тижні, бажано там до місяця. Це одна ініціатива.

Також в нас є в роботі проєкт, який називається Дія.City R&D. Він десь на самому початку свого шляху. Це, якщо в двох словах, то ми хочемо надати інфраструктуру для розвитку високотехнологічних, що важливо, виробництва R&D в Україні. В Дія.City воно дизайнилося для класичного ІТ, бо все було основано на людино-години, і ми розуміли, які пільги, які умови ми маємо надавати. Станом на зараз в Україні, незважаючи на повномасштабну війну, є неймовірний шанс розвинути роботизацію, робототехніку і все, що стосується Hardware. Але це виробництво, а у виробництві людино-година це не такий важливий елемент. Тому станом на зараз, що ми робимо? Ми з колегами, можливо, знаєте, такий достатньо відомий економіст Віктор Галасюк, аналізуємо, що є в Україні, які є передумови, для того, щоб взяти так звані (*нерозбірливо*), ті індустрії, для розвитку яких є передумови, але вони абсолютно не розвинуті, переважно пов'язані з R&D і з виробництвом. Надати їм певні умови для того, щоб сьогодні у нас є zero, а завтра у нас були мільярдні компанії.

Тут важливо зазначити, що це не проста вправа, вона вимагає змін до Податкового кодексу. І станом на зараз ми знаходимося на етапі, коли ми намагаємося аргументувати в першу чергу собі, що це вигідно для держави і ми маємо це підтримувати. Бо основний аргумент, який ми зазвичай чуємо, що ви зменшуєте податкову базу. Тут неможливо нічого зменшувати, бо станом на зараз від цих напрямків держава отримує нуль.

РУДИК К.О. У вас уже є якісь дослідження з паном Галасюком?

ДЕНІКЕЄВА Н. Є.

РУДИК К.О. А ви поділитися з нами?

ДЕНІКЕЄВА Н. Я з вами поділюся. Але я дуже прошу не виносити це в паблік, поки воно сире. Поки воно сире, це виключно для внутрішнього користування. Так, добре? Бо ми розуміємо, що нам треба буде це адвокатувати перед Міністерством фінансів, це треба буде адвокатувати перед Міжнародним валютним фондом, бо там є певні нюанси, але задоволенням поділюся.

І останнє, що є на цьому слайді, – це RoboLab. Це наш проєкт, мережа робототехнічних лабораторій проукраїнських ЗВО. На жаль, в Україні вже недостатньо людей, і так, на жаль, найближчим часом людей більше не стає. Тому ми розуміємо, що для того, щоб там підтримати нашу економіку, якщо

ми маємо амбіції розвивати технології і інновації, ми маємо автоматизувати і роботизувати все, що тільки можна і не можна.

Станом на зараз у нас запущена перша пілотна лабораторія, ми її робили, скажімо так, я не можу сказати, що ми стояли поряд, ми ініціювали цей проєкт. Він був реалізований за рахунок Ukraine-Moldova Enterprise Fund на базі одного з закладів вищої освіти, це Київський університет архітектури і будівництва. Ми побудували найсучаснішу, одну з найсучасніших в Україні лабораторію по робототехніці з роборуками, з найкращим сучасним обладнанням. Це був відкритий конкурс і за результатами конкурсу ми вибрали КНУБА, бо вони роблять дуже багато проєктів, які спрямовані на відновлення і відбудову України. За результатами конкурсу вони отримали цю лабораторію.

Станом на зараз в нас в роботі постанова, яка зараз проходить бюрократичні кола пекла погоджень в Кабінеті Міністрів. Найближчим часом, я сподіваюся, вона буде винесена на Кабмін. Вже за державний кошт ми плануємо масштабувати цей проєкт на плюс 10 лабораторій. Також буде відкритий конкурс. В нас не буде обмеження чи то державний заклад вищої освіти, чи то приватний. Тому будемо також тримати вас в курсі. Але от та лабораторія, якщо комусь з колег цікаво, з задоволенням зробимо екскурсію. Але це прямо такий, дійсно, космоліт для української системи освіти.

РУДИК К.О. Так, нам дуже цікаво. Чому? Зараз ми всі прекрасно розуміємо, що розвиток Defense Tech в майбутньому має вузьке місце, а саме освіта і можливості для цієї освіти. Якщо ми хочемо будувати українську балістику, нам зараз вже треба готувати тисячі, давайте так, сотні людей, які зможуть далі як би брати цей прапор, його нести, не тільки в бізнесі, а і взагалі, щоб у Defense Tech компаній було з чого вибирати.

Тому це дуже цікаво, тому що одна з проблем, яку я бачу у Defense-компаній, що вони не знають, де цих людей брати, крім по знайомих попитати і поїздити з Южмашу.

ФЕРЧУК О. І професорів забрати.

РУДИК К.О. Дивіться, це дуже цікаво. Запрошуйте нас, ми прийдемо і ми будемо адвокатувати і розповідати про те, що цей проєкт існує.

ДЕНИКЕЄВА Н. Супер. З задоволенням.

ФЕРЧУК О. Я хочу ще прокоментувати, що цей gap між освітою і людьми, які потрібні резидентам, Дія.City, Defense і не Defense, і gap між тим, що у нас значна кількість університетів, вони готують спеціалістів, але ці спеціалісти не готові до початку роботи, ми бачимо і на це сформували прямо окрему внутрішню робочу групу. Бачимо зацікавленість від ІТ-кластерів, бачимо зацікавленість від виробників. Звичайно, самі вищі навчальні заклади теж хотіли би якоїсь фасилітації. Нам треба забезпечити зменшення цього розриву, щоб вищим навчальним закладам давалась інформація, кого саме зараз чекають на виробництвах і в компаніях. Плюс, я думаю, що бізнес здатний і може забезпечити такі умови, в яких будуть готуватись кадри на сучасних технологіях і на сучасних інструментаріях. Тому, якщо тут готові кооперуватись, будемо теж за певний час готові прийти з ідеями.

ДЕНИКЕЄВА Н. Якщо тут немає запитань, то, будь ласка, наступний слайд. Тут нетипове питання для Комітету цифрової трансформації, але так сталося півтора року, що Міністерство цифрової трансформації стало відповідати за формування політик у сфері азартних ігор і лотерей.

Одразу хочу сказати, що відбулись певні зміни до закону. Мінцифри стали полісімейкерами і на вимогу знову ж таки закону мали створити орган, який буде відповідати за реалізацію політики. Я зараз крупними... Ну, оскільки я відповідаю за формування політики, переважно я буду розповідати про формування політики.

Раніше орган, який реалізував політику, ПлейСіті, знаходився під координацією Мінцифри, але станом на зараз він напряму координується СКМУ. Але, знову ж таки, я розповім, що відбувалось, яких результатів ми досягли і як ми до цього прийшли.

Буквально – тут цього немає на слайді, - я розповів, що це за ринок. За минулий рік вони сплатили 17,4 мільярда податків та ліцензійних платежів. Коли нам дісталась ця сфера, ми мали повністю перезапустити її. Станом на зараз нами розроблено і Кабінетом Міністрів прийнято 26 нормативно-правових актів, з яких 16 актів Кабміну і 10 наказів Мінцифри. Якщо подивитись на все, що відбувалось, ми їх побили на такі, грубо чотири категорії. Перша – це ліцензування та контроль, запуск системи онлайн-моніторингу, захист прав гравців та боротьба з лудоманією і лотереї.

Давайте... знову ж таки, азартні ігри не дорівнює державній лотереї, тобто Міністерство цифрової трансформації формує політику і в сфері азартних ігор, і в сфері державних лотерей. Ринок був легалізований в далекому 2020 році, але при всій повазі до всіх, хто брав участь, цей

документ, насправді його легалізували, але не до кінця. Як по аналогії з нашим чудовим проєктом «Дія.City» є основний рамковий закон, який визначає, хто, що, на яких умовах і так далі, і є зміни до Податкового кодексу. Коли легалізувався ринок азартних ігор цієї другої частини, без якої перша не дуже релевантна, вона не відбулась. І насправді була прийнята певна рамка, а все інше законодавство України, воно не було адаптовано під цю сферу. І в нас такий, знаєте, з'явився такий лист дяді Федора, якщо пам'ятаєте з радянського мультика, який хтось починав писати, а потім дописували всі по черзі і якоїсь там логіки, сенсу і злагодженості, на жаль, не було.

Тому коли ця сфера до нас потрапила, перше, що ми зробили, ми перезібрали повну конструкцію, ми перезапустили ринок для того, щоб компанії могли оперувати, для того, щоб компанії могли отримувати ліцензії, бо до створення ПлейСіті у зв'язку з певною кризою ліцензії не видавались більше ніж пів року у попереднього регулятора КРАІЛ. Ми мали перезібрати цю конструкцію, паралельно з цим ми, знаєте, традиційно для Мінцифри зібрали представників ринку, запропонували їм відкритий діалог і запитали: давайте, для нас це об'єктивно нова сфера, ви давно займаєтесь цим бізнесом, давайте у форматі діалогу ми зрозуміємо, що з цією сферою не так. Ми зібрали зворотний зв'язок, проаналізували його, відрефлексували, зробили умовний, як ми називаємо це, світлофор. Те, що ми можемо і хочемо змінити, те, що ми хочемо змінити, ми концептуально з цим погоджуємося, але воно, вибачте, не наша сфера відповідальності, компетенції, це інші органи, і те, з чим ми категорично не погоджуємося, тому, будь ласка, не розраховуйте на ці зміни і щоб ми їх ініціювали.

За результатами цієї всієї роботи станом на зараз у нас є три законопроекти, які проходять бюрократичні кола пекла, а саме погодження всередині Кабміну. Перший законопроект – це зміни до Закону про азартні ігри, бо там дуже багато базових речей в поточній редакції не було враховано. Зміни до Податкового кодексу, тому що, з одного боку, ми начебто не маємо права говорити про якесь там зменшення податкової бази, але для прикладу, я впевнена, що ви не дуже, мені здається, що ви не дуже азартні, не дуже обізнані, як це відбувається. Станом на зараз діюче законодавство в країні, де 50 відсотків ринку є нелегальним, виглядає наступним чином. Якщо людина приходить в легальне казино і ставить тисячу гривень, виграє 100 і хоче вивести 1100, податок на дохід фізичних осіб він сплачує ні зі 100 гривень, які він виграв, а з загальної суми 1100 гривень. Тому це додатковий стимул або поштовх наших громадян іти в

нелегальний сегмент, який і так величезно ogromний і величезно небезпечний з точки зору національної безпеки.

Я не буду вас занурювати у всі там деталі, просто пояснюю, чому зміни до Закону про азартні ігри, чому зміни до Податкового кодексу. І третя ініціатива яка є, це зміни до Закону про державні лотереї, які насправді (спойлер) не є державними, це якийсь маркетинговий хід. Цей ринок обмежений всього-на-всього трьома гравцями. Кожна з цих компаній є приватною компанією.

Чому в якійсь момент в Законі про державні лотереї вони стали державними, складно сказати. Але станом на зараз виписано все таким чином, що... ви, мабуть, чули там певні маніпуляції, спекуляції, що ринок штучно закритий для іноземних інвесторів і компаній. Насправді, не знаю, штучно, не штучно, воно так і є. Коли ми приймали ліцумови для державних лотерей для того, щоб компанії змогли вперше за останні 12 років, на секундочку, мати змогу заплатити ліцензійні платежі, бо до цього до цих ліцумов 12 років гравці цього ринку, які достатньо стабільні, це ті самі три компанії, які існували 10 і навіть більше років тому, весь цей час не сплачуючи ліцензійні платежі.

Коли ми це робили, було дуже багато маніпуляцій, спікуляцій щодо того, що ми штучно ліцумовами закриваємо ринок. Але при всьому там бажанні або небажанні нормативно-правовими актами не можна змінити норми, які прописані в законі. В законі у нас є дуже чіткі вимоги для операторів державних лотерей, які просто не дозволяють жодній іноземній компанії розглядати Україну як юрисдикцію.

Тож ми вивчили все, що відбувається, ми проаналізували міжнародний досвід, ми розробили перелік змін, зареєстрували. Станом на зараз кожний з законопроектів, це все відбувалось останні там активно чотири місяці, кожний законопроект є на фінальному погодженні, звісно, кожний з цих законопроектів не підтримує ДПС, не підтримує Міністерство фінансів. Але для нас дуже важливо як для уряду зафіксувати нашу позицію щодо кожної з цих перелічених тем. Бо, повернувшись трошки до перемог і що хорошого ми спільно з ПлейСіті зробили. Також було дуже багато розмов по маніпуляції на тему систем онлайн-моніторингу. Станом на сьогодні вже підписаний договір з підрядником, який буде реалізовувати другу і останню чергу Державної системи онлайн-моніторингу. Тобто до кінця року ми будемо мати достатньо складну систему, яка буде розуміти, що відбувається до копійки на ринку азартних ігор та лотерей.

АР'ЄВ В.І. Стоп-стоп, секундочку. Але ж мали до вересня зробити, коли ми на останньому...

ДЕНІКЕЄВА Н. Мали, але не зробили.

АР'ЄВ В.І. Так. Чому?

ДЕНІКЕЄВА Н. Не зробили, тому що, давайте поясню. Мені складно відповісти на питання, на яке має відповідати представники КРАІЛ, але з моєї точки зору ми порівнювали і аналізували те, що відбувається. Попередньому Регулятору народні депутати дали два роки на реалізацію цієї системи. Вона не була реалізована. У нашому випадку, коли формування політик передавали Міністерству цифрової трансформації, і Регулятор, який Мінцифри мали б ще створити, мали б запустити цю систему, надали б місяців, ми, не ми, ПлейСіті проводили численні консультації з представниками ринку. Такі складні системи, плюс створення Регулятора юридично, плюс найм людей в цього Регулятора неможливо було зробити за 6 місяців. Але це моя особиста думка як людини, яка спостерігала, я думаю, що більш точно на це питання зможе відповісти уповноважена особа – представник ПлейСіті.

АР'ЄВ В.І. Тоді у мене питання. Коли нарешті буде запроваджено онлайн-моніторинг ігрового бізнесу? Дивіться, ви щойно сказали про оподаткування осіб, які виграють в казино, але про оподаткування казино ми взагалі не говоримо, тому що, по-перше, ми точно не знаємо, скільки вони заробляють. А там надприбутки. Там за різними оцінками від 150 до 200 мільярдів гривень на рік, тільки там, це так, оцінка на скидку. Але при цих надприбутках ми не можемо їх нормально оподаткувати. Завжди пам'ятаю, коли я ставив питання про резерви, звідки наповнювати бюджет, то на час воєнного стану, наприклад, можна від 40 до 50 відсотків накласти податок на казино для того, щоб фінансувати Збройні Сили України, зокрема перекривати розриви у зарплатах. Я пам'ятаю, як тоді стояв на трибуні Гетманцев, який був категорично проти запровадження цих податків в будь-яких. Я там зробив від 40 до 50 всю вилку. Всі пропозиції не влаштували.

Але у нас зараз є найголовніша проблема, що ми не можемо собі дозволити кожен місяць відсутності онлайн-моніторингу, він передбачає те, що хтось загібає просто грубі гроші, але при цьому у нас немає коштів на покриття видатків для Збройних Сил України. Тому тут це для нас є питання, для мене особисто є питанням дуже важливим, що це є пріоритетом для того,

щоб ми потім, коли ми маємо вже до онлайн-моніторингу інформацію, ставили питання про реальне оподаткування. Як мінімум тоді в бюджеті на 2027 рік це треба враховувати. І ми будемо наполягати, вже спираючись на цифри. Так-от ці цифри, я вважаю, що ми повинні мати до моменту надходження Бюджетної резолюції до Верховної Ради.

ДЕНИКЕЄВА Н. Пане Володимире, все так, але дозвольте прокоментувати.

Перше. Система онлайн-моніторингу повноцінна буде до кінця цього року. Згідно діючого законодавства всі компанії протягом 6 місяців з моменту введення її в промислову експлуатацію мають до неї підключитися. Станом на зараз завдяки роботи ПлейСіті підключено вже 28 організаторів азартних ігор з 31. Тобто там динаміка достатньо позитивна. Це перше.

Друге. Я абсолютно з вами погоджуюся, що в нашій країні ситуація не така, щоб нехтувати додатковими або хоч якимись надходженнями до державного бюджету. Але я хочу звернути вашу увагу на те, що сфера азартних ігор, вона дуже сенситивна і дуже токсична. І ми, приймаючи, ви, народні депутати, приймаючи будь-яке рішення, маєте розуміти, що коли в країні відсоток нелегального сегменту становить за різними оцінками від 33 до 52, насправді, по моїм відчуттям, це 50 відсотків, ми маємо розуміти, що кожна непопулярна дія з боку держави в бік легального сектору виштовхує їх в нелегальний. Тому з моєї особистої точки зору ми маємо створити таку законодавчу регуляторну основу для того, щоб навпаки, оті, хто там на стороні зла, розглядали ведення бізнесу в легальній площині, і ми би розглядали це як додаткові податкові надходження.

АР'ЄВ В.І. В даному разі йдеться про те, що можна відключати від мережі, від доступу в мережу, блокувати нелегальні, особливо онлайн-казино. Як Борислава Березу відключити від ефіру, то тут так-от було просто – пару тижні. А тут ті, хто просто фактично грабує країну. То, напевно, варто... У мене виникає питання, якщо блогера, який критикує Президента, вирубують його ютуб буквально за кілька днів, а роками не можуть впоратися із нелегальним онлайн-казино. В мене тоді питання до міністра вже більше. Ви готові зараз взятися за те, щоб нелегальні жорсткі заходи проти нелегальних онлайн-казино для того, щоб просто можна було б нормально і чітко оподатковувати тих, хто залишиться в легальній сфері? Тому що інакше ми просто так нормально не зможемо прийняти рішення, і вся ця сфера буде перебувати в сірій зоні.

ФЕРЧУК О. Колеги, ми бачимо своє завдання наступним чином. Завдання номер один. Разом з ПлейСіті завершити розробку онлайн-моніторингу і його запустити. Чітка зрозуміла задача, розуміємо, як її виконувати. Закінчився тендер, сподіваємося, буде укладений договір і дороблена друга черга.

Перша черга вже працює. І, до речі, всі оператори, більшість, да, не всі, зареєстровані і працюють.

Друге наше завдання разом з вам також, і тут я би хотіла попросити вашої підтримки - це прийняти оці законодавчі ініціативи, які зараз висвітлені на слайді. Прийняття цих законодавчих ініціатив дасть нам можливість зробити більш привабливими умови для роботи «в білу». І я погоджуюсь з Наталією в тому, що саме нормальні умови ведення бізнесу повинно бути першим стимулом.

Чи повинен бути негативний стимул, як ви зазначали? Думаю, да. І це спільна робота з правоохоронними органами. І тому треба буде разом тоді зустрічатися і дивитися з правоохоронними органами, чи використовують вони ці інструменти, які в них тут плани і як вони будуть з цим працювати. У нас просто дуже спільна об'ємна відповідальність, і ПлейСіті, і ми як полісімейкер, і наші правоохоронні органи, які повинні слідкувати за виконанням закону, який ми разом з вами повинні поправити.

АР'ЄВ В.І. Дивіться, якщо потрібна наша підтримка, я так думаю, що комітету для того, щоб боротися з нелегальними онлайн-казино, я думаю, що ми так само тут...

ФЕРЧУК О. Колеги...

(Шум у залі)

АР'ЄВ В.І. Чому як... Ні, у законодавчій сфері, якщо щось не вистачає в законодавстві, я думаю, що ми зможемо це робити, саме, що стосується нелегальних...

ФЕРЧУК О. Дивіться, ці законопроекти, які тут зазначені, вони і направлені на боротьбу з нелегальним ринком. Тобто, давайте, перше наше завдання: запустити другу чергу систему, все по планам, як ми і розраховали. Наше спільне завдання: прийняти законодавчі зміни, які будуть сприяти подальшій легалізації ринку. А потім після цього, на мій погляд, має сенс дивитися, виконуються, не виконуються ті законодавчі норми і рамки, які ми з вами встановили.

_____. Мені здається, так, здається мені, якщо... якщо для об'єктивності, то кіберпол, НАБУ і всі інші органи, які мають слідкувати за нашим ринком азартних ігор, вони, в принципі, мають бути долучені працювати щодо несплати податків або якоїсь корупційної складової в цих питаннях.

А щодо в цілому ПлейСіті, мені здається, 6 місяців, враховуючи проведення тендерних процедур і всіх інших процесів, це об'єктивно не так багато часу. Тому мені здається, якщо КРАІЛ мав 2 роки, то 6 місяців – можна додати ще їм трішки часу попрацювати.

Але, безумовно, комітет має тримати на контролі, мають бути жорсткі дедлайни на виконання цієї реформи, якщо вона вже вам досталася. Хоча, мені здається, що воно профільно мало би бути в іншому комітеті і займатися не Мінцифри цим питанням, але щось у Мінфіну нема дуже бажання, як я чув, забрати його до себе і займатися цим питанням самостійно. Тому хай Мінцифри розгрібає, ми будемо...

ФЕРЧУК О. Допомогати.

_____. ...до вас. Ну, якщо допомагати, якщо будете встигати. Якщо не встигатиме, то з іншими цілями.

ФЕРЧУК О. Да, я розумію це завдання. І воно для нас профільне, я маю на увазі запуск вчасно системи. Тому будемо контролювати.

Добре. Можемо рухатися далі, бо в нас ще багато. Поїхали.

Добре. Давайте, наступна секція – це наші євроінтеграційні зобов'язання і нормотворчість. Сформували це в зрозумілому форматі, поділили на зобов'язання на поточний рік і два наступних, і зараз раді будемо з вами обмінятися інформацією, що готуємо і де треба буде ваша допомога.

Оля, будь ласка.

КРЕВСЬКА О. Дякую. На слайді ви бачите всі законопроекти, за які відповідає Міністерство цифрової трансформації в рамках переговорного розділу 10 «Цифрова трансформація і медіа». Розподіл ми здійснили згідно з графіком Національної програми адаптації. По суті, це є нашим таким, внутрішнім документом, roadmap, з орієнтирами і дедлайнами виконання. Тобто це не як Ukraine Facility, де треба і якість, і час. Тут чітко ми розуміємо, що пріоритет – це є якість наших законопроектів.

У цьому році нам потрібно було ухвалити і розробити сім законопроектів. Один, ми бачимо, він вже ухвалений, шість в роботі, один з них на оцінці в Європейській комісії. Тому що всі євроінтеграційні законопроекти мають бути оцінені Європейською комісією. Ми направляємо текст англійською мовою, плюс таблиці. Ті таблиці, про які вже сьогодні згадувала міністр, ми їх будемо готувати за допомогою штучного інтелекту. Основа ця, але, звичайно, що людина, експерт буде перевіряти.

Якщо говорити по цих законопроектах, який ми взагалі відібрали механізм і процедуру розробки і узгодження зі стейкхолдерами, з парламентом. Ми пам'ятаємо нашу попередню комунікацію і рекомендацію комітету, щоб всі євроінтеграційні законопроекти були урядовими. Ми тут притримуємось також цієї думки, і, в принципі, Європейська комісія теж, більше імпонує їй те, що євроінтеграційні законопроекти розробляє уряд, а не вносяться народними депутатами.

Як ми зараз вибудували механізм для того, щоб погодити законопроекти з Єврокомісією. Спочатку Мінцифри розробляє законопроект, потім ми його відправляємо не на перший етап погодження, як цього вимагає Регламент Кабміну, а на висловлення позиції для органів; отримуємо від них пропозиції, зауваження, рекомендації; пропрацьовуємо їх і доопрацьовуємо текст; паралельно спілкуємося з бізнесом, особливо коли ми розуміємо, що цей законопроект матиме великий вплив, наприклад, як законопроект, який вже згадував Тарас. Відповідно, коли ми фіналізуємо текст і шукаємо найбільш вдале win-win рішення для всіх сторін, це і бізнес, і Європейська комісія, і уряд. Ми фіналізуємо цей текст, відправляємо його тоді до Європейської комісії. Попередньо в нас є з ними домовленість, що вони до 2 місяців можуть оцінювати законопроект. Це все, звичайно, залежить від обсягу, від пріоритетності і так далі, але ми орієнтуємося на такий термін.

Плюс попередня комунікація в нас була з комітетом, з Катериною Михайлівною, що у вересні комітет планує провести спеціальне засідання суто по євроінтеграції, і я думаю, що, в принципі, на кінець вересня ми будемо готові представити вам ці законопроекти, які були заплановані на 2026 рік. Це по суті 6 текстів. Можливо, не до всіх ми вже будемо мати позицію Європейської комісії. Якщо потрібно прийти на комітет із текстами і вже з висновками Єврокомісії, я думаю, тоді потрібно буде трошки його відтермінувати з вересня на жовтень. Якщо висновки Єврокомісії можна надіслати пізніше, тоді відповідно проведемо таку зустріч у вересні.

_____. *(Не чути)* ...і вже дивитися те, що ми будемо оцінювати в кінцевому випадку, правда? Тобто це буде максимально

потрапляти в зал. Ну, я так розумію, що після... від висновку ми там взагалі коригувати щось не зможемо, тому що все знову відправляти.

КРЕВСЬКА О. Так. Тому от в нас був такий підхід, тому не відправляти на перший етап погодження ЦОВВ, а на висловлення позиції, бо інакше погодження по Регламенту, воно буде трошки плутати.

_____. (Не чути)

КРЕВСЬКА О. Я думаю, перша половина жовтня буде так більш...

_____. Уже з висновками?

_____. З висновками однозначно, тому що що дивитися напівфабрикат? Це втрата часу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Олю, ви нас просто зорієнтуєте по надходженню.

КРЕВСЬКА О. Ми будемо орієнтувати, бо так само це залежить від Єврокомісії, коли вони нам швидше це все відправлять.

27-й рік, в основному там йде три законопроекти в сфері даних, один по напівпровідниках, який по програмі дій уряду ми плануємо фіналізувати в цьому році, і один, який стосується 5G, в принципі, Тарас вже теж про нього проговорив.

На 2028 рік в нас заплановані кілька законопроектів, які ідуть в прив'язці до створення інституцій, наприклад, це DSA, DMA і той самий штучний інтелект. Попри те, що розробка законопроектів активно триває на базі вашого комітету, ми розуміємо, що потрібно передбачити і інституційну структуру, як це буде в Україні відбуватися. Є різний досвід країн ЄС. Наприклад, в Литві регулювання штучного інтелекту покладено на телекомрегулятор, в Нідерландах це регулятор, який в сфері даних, в тому числі персональних даних. Є випадки, коли регулювання штучного інтелекту розподілено по профільних регуляторах, наприклад, Нацбанк в своїй частині, інші регулятори в своїй. Тому ми зараз залучаємо експертів Європейського Союзу, щоб проаналізувати всі ці варіанти, вибрати найбільш релевантний для України. І тоді ми розуміємо, що законопроект про штучний інтелект зможе запрацювати вже разом з інституцією не раніше 28-го року, тому що її треба створити, запустити, набрати людей. І от такий в нас план.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Оля, можна я коротеньке питання? А ви співпрацюєте ж з комітетом Маслова щодо законопроєкту про персональні дані? Який там статус? Ви ж там наші позиції відстоюєте.

КРЕВСЬКА О. Так, у нас була попередня комунікація ще з попереднім віцепрем'єром з питань євроінтеграції Качкою. Ми планували зустріч тоді з Масловим, ще як він був головою комітету. Зараз ми підсвітили це питання Ченцову. І ми хочемо теж зібрати таку зустріч разом з Уповноваженим, з комітетом і зрозуміти, як рухається питання HD-піару. Але в нас воно на контролі. Ми провели свій внутрішній аналіз, розуміємо, які, можливо, норми законопроєкту можуть одним чи іншим чином призупиняти наші процеси.

_____. А в мене тут питання по законопроєкту по ШІ, тому що ми ж вирішили тоді його на базі комітету розробляти. І наші колеги входять в цю робочу групу. А виходить, що зараз історія, що це мають бути урядові законопроєкти. То тут треба нам з вами буде потім вирішити, як ми будемо його вносити.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні, там же ж питання, ми ж не говоримо... Робоча група це про підготовку цього законопроєкту, для того щоб він в залі пройшов. А хто його реєструє, це вже неважливо.

_____. Умовно, ми якщо фіналізуємо і потім він піде як урядовий, зайде до вас, то це...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, авжеж.

_____. Окей. Все, дякую. Я хотіла просто це прояснити. Дякую.

КРЕВСЬКА О. Тому, в принципі, це якщо так, дуже коротко про наш формат роботи. І готові дослухатись до ваших подальших рекомендацій, інструкцій.

АР'ЄВ В.І. Ні, в мене є питання. Що, запис уже закінчився?
Ні-ні-ні, навпаки.

_____. Я перепрошую... *(Не чути)* питань, який... запис, можна було би проголосувати рішення комітету, завершити, закрити комітет, відключити стенограму і запис.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я зрозумів.

Колеги, давайте так. Тоді якщо є питання, ще щось з робочого русла, да, давайте запитайте, а потім, якщо ми відключимось, приймемо рішення і обговоримо інші питання.

АР'ЄВ В.І. Так, у мене є одне питання, яке тут не обговорювалося. Потенційне залучення порталу «Дія» до виборів. Я знаю, що вже багато разів про це ставиться в публічній сфері, і донедавна все ж таки було рішення, що, по-перше, вибори онлайн проводити взагалі дуже небезпечно. Тому що ми достатньо великий семінар з Центральною виборчою комісією разом, який проводився на платформі NDI. Жодного позитивного досвіду без можливості втручання в мережі немає.

По-друге, проведення виборів, будь-яких виборів, чи онлайн, чи з залученням в Дію, воно заважає, скажімо, протирічить основним принципам виборчого процесу: таємність, добровільність вибору. Тому що це не може бути просто перевірено. Таємниця голосування при онлайн-виборах остаточно збережена бути не може, так само, як добровільність і невтручання третіх осіб у виборчий процес. Тому що фактично не можна контролювати місце голосування громадянина і чи не стоїть у нього хтось за спиною з вимогою проголосувати таким чином, а не інакше. Тобто мені чітко хочеться зрозуміти і почути політику саме вас як міністра щодо питань виборів онлайн чи в Дії, і чи ви збираєтеся розвивати цю тему?

Дякую.

ФЕРЧУК О. Колеги, питання вибрів не входить в компетенцію Міністерства цифрової трансформації. Стосовно питання, яке ви задали...

АР'ЄВ В.І. Саме технічне, використання технічних засобів.

ФЕРЧУК О. Таких питань не надходило, тому ми цим на займаємося.

АР'ЄВ В.І. А якщо надійдуть?

ФЕРЧУК О. Колеги, питання виборів не входить до компетенції Міністерства цифрової трансформації. Я дуже чітко коментую. І на сьогоднішній день у мене таких питань в роботі немає.

АР'ЄВ В.І. Я ще раз кажу, вже не один раз піднімалося питання виборів... Ви, якщо почитаете...

ФЕРЧУК О. Так ви ж його і піднімаєте. Я уже прокоментувала.

АР'ЄВ В.І. Правильно. А я знаєте, чому піднімаю? Ви почитайте уважно передвиборчу програму Президента України. Там, в принципі, про це... в 2019-му... Ні, так це важливий момент, тому що для того, щоб... Чи є взагалі ризик того, що зокрема такий чудовий інструмент як Дія може бути використаний у політичній сфері?

ФЕРЧУК О. Колеги, наше бачення, нашу програму як уряду, яка схвалена урядом і Прем'єр-міністром, можете почитати, вона теж уже доступна. Там чітко викладені всі завдання, зокрема Мінцифри. І можна з цього робити висновки, що ми збираємося робити.

АР'ЄВ В.І. Я ще раз кажу, висновки я свої по програмі, я зробив, але там про ці речі не йдеться. Якщо вам надійде, скажімо так, вказівка готуватися до виборів в Дії чи за допомогою онлайн-можливостей, яка ваша як міністра буде реакція на це?

ФЕРЧУК О. Колеги, я буду діяти згідно діючого законодавства і мандату Міністерства цифрової трансформації. Будь ласка.

АР'ЄВ В.І. Чекайте, мандат Міністерства цифрової... він у ваших руках, тому що ви міністр, ви в даному разі визначаєте політику міністерства.

ФЕРЧУК О. Міністерство цифрової трансформації діє згідно розподілу повноважень і має вичерпний перелік завдань і напрямків, за якими ми формуємо політику. Там немає питання виборів, колеги.

АР'ЄВ В.І. Слава богу, і єдине що, що я хочу сказати, що якщо питання виборів, я упереджуючи, бо тут невизначеність є, буде через діюче, через інші електронні засоби буде піднято, то я і наша політична сила буде жорстко, дуже жорстко проти виступати такої можливості включно з тим, що

ми будемо піднімати питання на міжнародному рівні для того, щоб вибори, проведені таким чином, не були визнані.

Дякую.

_____. Володимире, я можу додати як член групи, яка входила в підготовку, точніше, не підготовку, а розгляд можливості хоч якоїсь проведення виборів онлайн. І в цілому ЦВК дійшло висновку, що в найближчі 10 років ми навіть теоретично не можемо провести вибори онлайн. Тому, я думаю, питання виборів в Дії не може бути актуальним, тому що фізично і реально нам не дозволяє наша ЦВК і інші законодавчі норми провести вибори онлайн.

Дякую.

АР'ЄВ В.І. *(Не чути)*

РУДИК К.О. Це не означає, що таких спроб не буде або вказівки не буде.

_____. Наша позиція є наша позиція.

РУДИК К.О. Тому для нас важливо виказати свою позицію. Я повністю підтримую позицію колеги, це дуже сенситивне тонке питання, ми розуміємо, що є ризики того, що такі спроби будуть. І наша позиція як політиків, як громадян не допустити нічого подібного, ми хочемо, щоб ви її знали.

У мене питання. Чи є зараз у Мінцифри співпраця з компанією Palantir? І якщо є, то на якому рівні?

ФЕРЧУК О. Мені невідомо про якісь конкретні проєкти, які ми ведемо з компанією Palantir. Зі свого попереднього досвіду знаю, що це компанія, яка більше сфокусована на напрямку Defense, і наш напрямок, в принципі, цивільний, тому от статус такий.

РУДИК К.О. Тобто нема?

ФЕРЧУК О. Дивіться, мені невідомо про співпрацю за цим напрямком. У вас є якісь застереження? Можете поділитись, будь ласка, щоб я теж розуміла контекст?

РУДИК К.О. У мене зараз ведеться робота з... Давайте ми тоді закінчимо це і тоді проговоримо про це.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, прошу вас.

Можна, я просто для інформації, що Павло Фролов, він наш друг і колега, але не є членом нашого комітету.

ФРОЛОВ П.В. Дякую, пані Оксана. Дякую, Михайло, за запрошення. *(Шум у залі)* Я ініціатор створення і співголова міжфракційного депутатського об'єднання «Платформа технологічної дипломатії України». Ми працюємо плідно з Радою економічної безпеки, з Інститутом технологічної дипломатії Крача. В мене питання по регулюванню хмарних сервісів, тут ми не побачили в презентації...

ФЕРЧУК О. Просто даних не було, зараз...

ФРОЛОВ П.В. Да, це ж питання були від комітету. Я, Михайло запросив, дякую ще раз.

Насправді як ви бачите це регулювання, і там був до відставки уряду був законопроект поданий 15344, ми подали альтернативний. Дійсно, дякуємо за цю роботу, яка була проведена командою, і Мінцифри там була велика група розробників, але там було декілька таких моментів. Дуже коротко, це там, що СБУ дає дозвіл фактично на будь-яку діяльність щодо провайдерів, щодо хмарних сервісів. Там було ще все тільки в площині української юрисдикції, тобто ніякої можливості застосовувати законодавство не України. Ну тут же ж ми знаємо, що зараз все це величезна частина даних і публічні реєстри, і Defense, все у нас через можливість безпеки... не в Україні знаходиться. І там щодо того, що потрібно було... обов'язково українська сертифікація на все, ну, тобто вся інфраструктура, навіть там європейські, світові сертифікати, треба було все одно пересертифікувати. Саме через ці три моменти ми і подали альтернативний. Тобто як ви бачите регулювання і чи готові ви працювати з депутатами, з колегами по цьому альтернативному? Бо той основний, він же вважається відкликаним через те, що відставка уряду, його вже немає. Тобто, якщо треба, то вам треба його реєструвати знову або там працювати над цим. Оце моє питання, якщо можна.

ФЕРЧУК О. Дякую за це питання.

Персонально вважаю, що питання розвитку хмарних технологій і зокрема використання хмарних технологій як комерційним сектором, так і публічним дуже важливе.

Чому це важливо? Два аспекти. Теж попередній досвід показує, чому на це треба звертати увагу. По-перше, наші з вами безпекові поточні ризики, вони говорять про те, що дублювання, дзеркалювання наших сервісів за допомогою хмарних сервісів – важлива історія, яка дасть нам можливість відновлювати нашу інфраструктуру і цифрові сервіси швидко. Ми на цю тему тиждень назад прийняли зміни до 205 Постанови, посиливши наші вимоги до відновлення особливо державних інформаційних ресурсів, і розуміємо, наскільки це важливо в поточних безпекових умовах.

Що стосується можливості використання хмар закордонних. Я підтримую таку можливість для систем, які користуються і обробляють інформацію рівня *confident*, це дозволено державною політикою. І на сьогоднішній день, мені здається, це правильний напрямок розвитку, зважаючи на всі інші ризики.

Які ризики або плюси є у використанні хмарних технологій? Почну з ризиків, бо плюси вже описала. Використання хмарних технологій, ми повинні розуміти, де саме зберігаються наші дані, які дані ми обробляємо і який гриф у цих даних. Отакий ризик існує. І для того, щоб його регулювати, є окреме законодавство. І мені здається, що воно на сьогоднішній день виписано достатньо прозоро і зрозуміло.

Які бачу великі плюси? Окрім надійності такої інфраструктури, також в хмарах дуже активно розвиваються інструменти кіберзахисту, і наявні інструменти кіберзахисту в хмарах дозволяють уніфікувати і мати на певному дуже високому рівні кіберзахист тих систем, якими ми оперуємо. Тому загалом позитивно відношуся до цього напрямку. Вважаю, що його треба використовувати як в комерційному секторі, так і в державному, при цьому треба зважати на ту інформацію, яку ми обробляємо в державних інформаційних ресурсах.

Законопроект, який був відкликаний, ми зараз продивилися, оновили і збираємося його подавати. Співпрацювати готова. Давайте заплануємо пряму зустріч, візьмемо профільного заступника – Віталій Балашов, і обговоримо, де у нас спільні позиції, де, можливо, вони різняться і як ми будемо рухатися далі.

ФРОЛОВ П.В. Ми просили, дійсно, зустріч, можемо на площадці Мінцифри. Там виходить, можна уточнити, зараз дозвіл на всіх цих конфідентних реєстрів розміщувати їх за кордоном тільки на період воєнного

стану. Якщо там уявити собі скільки коштує це все повернення, тобто зараз всі платформи нам надали це безкоштовно, тобто держава не платить, це мільярди чи десятки мільярдів не гривень. Тобто як ви бачите, якщо ми мусимо їх переводити, то це ж треба розуміти, скільки це коштів і де ці кошти брати, от щодо цього. Бо це ж турбує, дуже сильно турбує ринок, тут, звісно, навіть там і тримачі цих публічних реєстрів, вони теж не розуміють, що буде далі.

ФЕРЧУК О. Дуже важлива дискусія. Там багато, до речі, деескашної інформації. Яке моє бачення? Повинні бути можливості і дата-центри на території України. Тим більше ми зважаємо, що є інформація, державна таємниця, вона повинна бути на території України.

Далі. Повинні розвиватися українські хмарні провайдери. Це теж важливий елемент нашої інфраструктури і безпеки в глобальному контексті, мати свої хмарні сервіси і хмарних провайдерів важливо.

І третій аргумент. Використовувати міжнародних хмарних провайдерів, їх знання, уміння, платформу і цифрові інструменти, і вчитися, бо вони дуже просунуті в плані безпеки зокрема, теж потрібно. Тобто наша стратегія буде базуватися на використанні всіх трьох напрямків і на балансуванні між безпекою, безпековими ризиками фізичними і кіберзахистом.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, колеги, все?

Я єдине хотів би додати перед тим, як перейдемо до рішення, що ефективність роботи міністерства в тому числі залежить і від фінансування міністерства в цілому і всіх проєктів, що були сьогодні названі. Я сподіваюсь, вам вдасться забезпечити міністерство на наступний рік бюджетним фінансуванням хоча б на тому рівні, яке воно було в цьому році.

ФЕРЧУК О. Як я зазначала, ми плануємо збільшення. Наш запит уже пішов на Міністерство фінансів у збільшеному обсязі. Пов'язано це з великим розвитком екосистеми Brave і з розвитком надійності і кіберзахищеності тих ключових цифрових систем, для яких ми є або адміністратором, або одночасно і замовником, і адміністратором. Будемо сподіватися на сприяння Верховної Ради. А зараз ведеться робота з Міністерством фінансів і з нашими колегами в інших міністерствах, щоб гармонізувати наш запит запитами інших органів виконавчої влади.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, дякую. Я сподіваюсь, вам вдасться. Це нелегко буде.

Так, колеги, є пропозиція переходити до прийняття рішення. Воно було вам надіслано...

АР'ЄВ В.І. Можна, додаток до рішення. Пункт 9.5. Бо просто я подивився щодо азартних ігор. Додати пункт 9.5 з таким текстом: «Якнайшвидше завершити впровадження системи онлайн-моніторингу, установ та ресурсів, які надають послуги азартних ігор».

ГОЛОВУЮЧИЙ. Катерино, я прошу вас включити до рішення.

_____. Колеги, дозвольте.

_____. Є коментар.

_____. Ми, на жаль, не зможемо взяти це завдання, бо ми не координуємо, запускає цю систему ПлейСіті, а ми не координуємо. Це питання до СКМУ.

ФЕРЧУК О. Ми можемо сприяти.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ми сформулюємо і погодимо.

_____. Окей.

ФЕРЧУК О. Але насправді ми в прямій співпраці з колегами і розуміємо, що відбувається і координування від нас буде.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, шановні колеги, я пропоную голосувати за рішення, ви його добре знаєте.

Тому хто – за? Проти? Утримався? Дякую. Рішення прийнято.

Якщо є у когось питання якісь там...

ФЕРЧУК О. Да, є питання. А яке було рішення, колеги, озвучте.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Воно дуже велике. Ми вам його...

_____. Ми вам надішлемо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, ми надішлемо його як до комітету, воно дуже велике.

ФЕРЧУК О. Хоч два слова...

АР'ЄВ В.І. Про стратегічні напрями і пріоритетні завдання та програму діяльності Міністерства цифрової трансформації України. Після того, що... там є побажання, скажімо так, з боку комітету, да. Всього, да, всього 14 пунктів і три розділи.

ФЕРЧУК О. Дивіться, після того, я думаю, що у нас відбулася якась міскомунікація, бо я від Саші Борнякова отримала ваш контакт на першому тижні і писала вам, залишилось все, і дзвонила за цим номером, і пропонувала зустрітися обговорити наше бачення. Можливо, це неправильний телефон... Так у мене є телефон, просто по цьому телефону я не змогла...

_____. (Не чути)

ФЕРЧУК О. Ну, добре.

Так, колеги, я готова для комунікації повністю і розумію, що важлива співпраця і відкритість у нас. Без вашої підтримки нам буде важко рухатися.

_____. Правда, Паша?

ФЕРЧУК О. Колеги, от реально, я не нова ж людина на ринку і про мене дуже багато інформації в тому ж інтернеті. (Шум у залі) Я про інше, дивіться, я реально дуже відкрита до спілкування. І у відповідь можу тільки сказати, що да, мабуть, точно було б краще, якщо б ми поспілкувались до, але при цьому скажіть, де я повинна була почитати, або хто повинен мені сказати, що такий процес? Те ж...

_____. (Не чути)

ФЕРЧУК О. Ні в якому разі.

Колеги, Михайло, а все ж таки телефон актуалізувати, щоб бути на зв'язку. І я...

_____. (Не чути)

ФЕРЧУК О. Якщо можна, я прямо зараз вас наберу, ви знаходу побачите мій номер і... Супер.

_____. *(Не чути)*

ФЕРЧУК О. Ми набирали прийомну, вибачте. Наш держсекретар зв'язувався, і нам повідомили, що ви офіційно мене запросите і щоб ми чекали на офіційний лист. Колеги, ми стукалися у всі двері реально, ну, от чесно...